

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΔΩΡΙΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Κρήτη.

ΚΕΦΑΛΙΟΝ Α'.

Πληθυσμός.

Ἐν πλείστοις δὲ διάφορος τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ ἐν γένει τοῦ Ἰωνικοῦ, τύπου τῶν πολιτευμάτων ἦν ὁ ὀργανισμὸς τῶν δωρικῶν πολιτειῶν, ἐν αἷς προεῖχε μάλιστα καὶ γνωρίζεται ἡ τῆς Σπάρτης.

Ἀλλ' αὕτη θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν(1) ὡς πρότυπον ἔχουσα καθ' ὃ διεπλάσθη τὴν πολιτείαν τῆς Κρήτης, ἀρχαιοτέρας κοιτίδος τοῦ δωρισμοῦ, ἐν ἣ κατὰ πρῶτον λέγεται ἀναπτυχθεῖσα καὶ ἡ περὶ δικαίου ιδέα.

Περὶ Κρήτης δὲ πληροφορίας χορηγοῦσιν οἱ ἐπόμενοι συγγραφεῖς, ὁ Πλάτων (2), ὁ Ἀριστοτέλης (3), ὁ Ξενοφῶν (4), ὁ Στράβων (5) ἐκ τῆς ἀπολεσθείσης Κρητικῆς πο-

(1) Ἐφορος ἐν Στράβ. I, σ. 733. — Ἀριστοτ. Πολιτ. B, 7.

(2) Νομ. Α'.

(3) Ὅθι ἄνωτ.

(4) Ἑλλην.

(5) I, 16-22.

λατείας τοῦ Ἐφόρου, ὁ Πολύβιος (6) ἐν πολλοῖς διαφωνῶν πρὸς τὸν Πλάτωνα, Ξενοφῶντα καὶ Ἐφορον, ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός (7), ὁ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός (8) καὶ ὁ Ἀβλιανός (9). Ἐσχάτως δέ, ἀπὸ τοῦ 1857 μέχρι τοῦ 1883 ἀνευρέθη ἐν τεμαχίοις παρὰ Γόρτυν τῆς Κρήτης καὶ παρὰ τὸν Λαβυρίνθον ἐπιγραφὴ (10) ἐν Κρητικῇ διαλέκτῳ, ὑπὲρ τοῦς 650 στίχους περιέχουσα, βουστροφηδὸν γεγραμμένη καὶ εἰς τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα ἀποδιδομένη, πολυτίμους δὲ περιέχουσα εἰδήσεις περὶ τινῶν τῶν κρητικῶν νομίμων καὶ τῶν εἰς αὐτὰ ἐπενεχθέντων νεωτερισμῶν.

Ταύτην, ὡς τὸ μόνον σωζόμενον ὅπως οὖν περιεκτικὸν κείμενον Ἑλληνικῆς νομοθεσίας, δημοσιεύω ὡς παράρτημα εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος Μέρους ἐν μεταφράσει.

Ἐξ αὐτῶν δ' ἠρύσαντο διάφοροι τῶν νεωτέρων (11), ἐν οἷς μάλιστα μνείας ἄξιόν ἐστι τὸ σύγγραμμα τοῦ Γερμανοῦ Hœckh (12).

Ἡ ἀρχαιοτάτη ὅμως περιγραφὴ τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ περιέχεται ἐν τοῖς ἐπομένοις ἔπεσι τοῦ Ὀμήρου (13).

« Κρήτη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ,
καλὴ καὶ πῆιρα, περίρρυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι
πολλοί, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐνεννήκοντα πόλεις.
Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσαι μεμιγμένη. Ἐν μὲν Ἀχαιοί,
ἐν δ' Ἑτεόκρητες μεγάλῃτορες, ἐν δὲ Κύδωνες,
Δωριεὲς τε τριχάϊκες, δῖοί τε Πελασγοί »

(6) ΣΤ, 43-45.

(7) Περὶ Πολιτ. Γ'.

(8) Συναγ. Παραδόξ. ἠθῶν. Κρητες.

(9) Ποικ. Ἰστ. Β, 12.

(10) Lewy, Altes Stadtrecht v. Gortys. — Baunach, die Inschrift v. Gortyn. — Bücheler, das Recht v. Gortyn.

(11) Müller, Doriæ, I. — Meursius, Creta. — Flaminius Cornelius, Creta sacra. — Neumann, res Cretenses. — Pashley, Creta.

(12) Hœckh, Creta.

(13) Ὀδυσ. Τ. 174.

Ἐκ τούτων κατάδηλον γίνεται ὅτι ἐπὶ Ὀμήρου ἡ Κρήτη κατῳκεῖτο ἤδη ὑπὸ διαφόρων φυλῶν Πελασγικῶν ἢ Ἑλληνικῶν. Καὶ δύο μὲν ἐξ αὐτῶν παρίστων τὸν ἀρχαιότατον ἰθαγενῆ πληθυσμόν, ὡς φρονεῖ καὶ ὁ Στράβων (14): «Τοὺς μὲν οὖν Ἑτεόκρητας καὶ τοὺς Κυδῶνας αὐτόχθονας ὑπάρξαι εἰκός»· οἱ δὲ λοιποὶ (Πελασγοί, Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς) ἐπώκησαν μεταγενεστέως, πάντοτε δὲ πρὸ Ὀμήρου.

Ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὁμῶς χρόνοις ἡ νῆσος φαίνεται κατὰ τὸ πλεῖστον δωρικὸν ἔχουσα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ πολίτευμα. Ἀλλ' ὁ δωρισμός αὐτῆς οὐδόλως ἐστὶ πιθανὸν ὅτι ἐπήγασεν ἐκ τοῦ προομηρικοῦ ἐκείνου μικροῦ Δωριέων πυρῆνος· ἐξ ἐναντίας δὲ καὶ ἱστορικῶς μνημονεύεται ὅτι, ἐπὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1104 π. Χ.), ὁ Ἡρακλείδης Ἀλθαιμένης, ἑγγονος τοῦ Τημένου, ἔφερεν ἀποικίαν ἐξ Ἀργους καὶ Μεγάρων (15) εἰς Ῥόδον καὶ Κρήτην (16). Ὁ δὲ Πόλις ἐκ Λακωνίας (17) ἔκτισε τὴν Λυκτὸν ἢ τὴν Γόρτυνα (18), εἰς ἣν ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς Ἀρκαδικῆς πό-
(18) Κόν. 36.

λεως, ὡς καὶ τὸ ὄρος Λύκειον ἦν ὁμώνυμον τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ. Οὗτοι δέ, καὶ τοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ Ἀχαιοὺς, καὶ Μινυεῖς, καὶ Πελασγούς (17), ὡς τοὺς Κατακαύτας (19) καὶ τοὺς Ἑρατῶνας (20), σωματία προνομιοῦχα, ἐπιμελούμενα τὰς ταφάς, καθ' ὃ ὄντες ἡ κυρίως μάχιμος καὶ ὑπερέχουσα μεταξὺ τῶν εἰσβαλουσῶν φυλῶν, ἐπέβα-

(13) I', 945. — Ἰδ. καὶ Στέφ. Βυζ. Δώριον.

(15) Στράβ. 735. — ΙΔ, 965.

(16) Κόν. Διήγ. 47.—Πολύβ. ΣΤ, 42.—Ἄλλως Ἀπολλόδ. Γ, 2, 1. Περὶ αὐτοῦ Ἰδ. Höckh.

(17) Πλούτ. Ἑλλ. Ζητ. Ζ, 21. — Π. Γυν. Ἀρετ. 273.

(19) Στράβ. I', 734.

(20) Πλούτ. Αὐτ. 186. 187.

λον τῇ νήσῳ τὸν δωρικὸν ὀργανισμόν, ὑφ' ὃν καὶ ἐξήσκη-
σεν ἡ Κρήτη ἐπὶ πολὺ θαλασσοκράτορα ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν
πέριξ νήσων (21).

Φημίζεται δὲ μέγας νομοθέτης τῆς Κρήτης ὁ Μίνως,
ὅστις ἦν σύγχρονος τοῦ Θησέως, καὶ ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς
καὶ θετὸς τοῦ Ἀστερίου, υἱοῦ τοῦ Τεκτάμου, υἱοῦ τοῦ
Δώρου (22). ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῇ συγχρόνως ὡς ὁ
πρῶτος παραστάτης τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου, τῶν
πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ ἐνταυτῷ ὡς ὁ τοῦ
δωρικοῦ αὐτῆς πληθυσμοῦ, ἢ ἀκριβέστερον ὡς ὁ ῥυθμιστῆς
τῶν ἀρχαίων Δωριέων ἐγκατοίκων, ἐπίσημος πρὸ πάντων
γενόμενος διότι ὁ αὐτῷ ἀποδιδόμενος ὀργανισμὸς ἐξετάθη,
μετὰ τὴν ἐπέλευσιν καὶ τῶν λοιπῶν δωρικῶν ἀποικιῶν,
ἐπὶ πᾶσαν τὴν νῆσον. Πατὴρ δ' αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἡ Κνωσ-
σός, ἥτις ἦν πιθανῶς ἡ ἑδρα τῶν πρώτων Δωριέων, διότι
πανάρχαιος ἦν ἐκεῖ τοῦ Ἀπόλλωνος ἡ λατρεία.

Ἐπιστεύετο δ' ὅτι τὸν εἰσαχθέντα δῆθεν ὑπὸ Μίνωος πο-
λιτικὸν ὀργανισμόν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ζεὺς ἐν
ἄνθρωπῳ κατὰ τὴν Κνωσσόν, ὅπου καὶ μεταγενεστέρως διὰ
τοῦτο ἐτελοῦντο μυστήρια (23), παραμορφωθέντα ὡς πρὸς
τὴν αἰτίαν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ποιητῶν, ἐχθρικῶς
διακειμένων τῷ Μίνωϊ (24).

Ἄλλ' ὁ ὀργανισμὸς οὗτος εἶχεν ἄλλην, πιθανῶς ἥττον
θείαν, βεβαίως ὅμως ἥττον τοπικὴν τὴν καταγωγὴν· διότι
αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ διατάξεις ἦσαν κατὰ τὰ κυριώτερα αἱ
αὐταὶ πρὸς τὰ πανταχοῦ ὅπου ἦσαν δωριεῖς ἐπικρατοῦντα

(21) Ἡρόδ. Α, 171. — Θουκυδ. Α, 4. — Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, ς', 2.

(22) Διόδ. Δ, 60.

(23) Ὅμ. Ὀδύσ. Τ. 178, ἐπ.

(24) Πλούτ. Μίν. 318.

νόμιμα, εἰς ἃ, κατὰ Πίνδαρον, καλοῦντα αὐτὰ «θεσμούς τοῦ Αἰγυμιοῦ» (25), ἐνέμενον σταθερῶς πανταχοῦ οἱ τὸν χαρακτηῖρα μὴ φιλόκαινοι Δωριεῖς· «θέλοντι δὲ Παμφύλου καὶ μὰν Ἰπρακλειδῶν ἔκγονοι, ὄχθαις ὑπὸ Ταῦγέτον ραίοιτες, αἰεὶ μένειν τεθμοῖσιν ἐν Αἰγυμιοῦ».

Ἦν δ' ἐν γένει τὸ Δωρικὸν πολίτευμα, οἷον ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις φαίνεται πολλαχοῦ ἐφηρμοσμένον, ἀπόρεια καὶ συνέπεια κατακτήσεων δι' ὧν οἱ φιλοπόλεμοι Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὰς μεσημβρινὰς χώρας, ὀρμηθέντες ἀπὸ τῶν ἀφόρων ὀρέων αὐτῶν, καὶ ὡς βάσιν εἶχε πανταχοῦ τὴν ἀριστοκρατικὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν νικητῶν Δωριέων καὶ τῶν κατακτηθέντων αὐτοχθόνων, ὡς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ἀνυποστόλως ὁ Βρασίδας, ἐν Θουκυδίδῃ (26) πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους «Οἷ γε μηδὲ ἀπὸ πολιτειῶν τοιούτων ἦκατε, ἐν αἷς οἱ πολλοὶ ὀλίγων ἄρχουσιν, ἀλλὰ πλειόνων μᾶλλον ἐλάσσους, οὐκ ἄλλω τινὶ κτησάμενοι τὴν δυναστείαν, ἢ τῷ μαχόμενοι κρατεῖν».

Διεκρίνοντο δ' ἐν γένει οἱ Δωριεῖς ἐπ' «ἀνδρία καὶ σωφροσύνη» (27), καὶ ἦν ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν χαρακτηρ ἡ ἐνότης, ἡ πειθαρχία, τὸ σέβας πρὸς τὰ παραδεδεγμένα, ἡ αὐτάρκεια, ὅθεν ἐπήγαζον τὸ μισόξενον, ἡ τῶν τρόπων ἀφέλεια καὶ τραχύτης καὶ ἡ βραχυλογία. Ἐπεφυλάττοντο δ' ἑαυτοῖς τὸ κυβερνᾶν καὶ τὸ πολεμεῖν, τοὺς κατακτηθέντας εἰς ὑποδεεστέραν τάξιν τηροῦντες.

Οἱ δ' ἀρχαῖοι αὐτόχθονες ἐξηκολούθουν κατοικοῦντες τὴν νῆσον καὶ μετὰ τὸν ἐκδωρισμὸν αὐτῆς, ἀλλ' ἐν ταπεινότηρᾳ θέσει, ἐν μέρει ὑπηκόων, καὶ φαίνεται ὅτι εἰς τρεῖς

(25) Πυθ. Α, 121.

(26) Δ, 126.

(27) Πολύβ. Δ, 48. — Ἰδ. Θουκυδ. Α, 84. — Πλάτ. Πολιτ. σ. 306.

διαφόρους πολιτικάς βαθμίδας ἐτάττοντο, εἴτε κατὰ διάρ-
ρισιν προγενεστέραν τῆς κατακτήσεως, εἴτε ὡς ἐκ τῆς δια-
φόρου θέσεως ἦν ἐπ' αὐτῆς κατέλαβον ἀπέναντι τῶν κατα-
κτητῶν. Οὕτω·

α'. Οἱ *Περίοικοι* ἦσαν ἐλεύθεροι μὲν, ἀλλ' ὑπήκοοι, οἱ
οὗτοι πιθανῶς οἵτινες καὶ ἀφέταιροι ἐλέγοντο (28), καθ' ὃ
εὐδαίως ἀποκλειόμενοι τῶν δωρικῶν ἐταιριῶν ἢ συσσιτίων.
Οὗτοι ἦσαν ἴσως οἱ ἀρχαῖοι πρόκριτοι καὶ γαιοκτήμονες, ἢ
οἱ ἐπὶ τῆς κατακτήσεως ἐκουσίως καταθέντες τὰ ὄπλα, καὶ
τούτου ἔνεκα ἀνωτέρων ἀπολαύσαντες δικαιωμάτων, οἷα
ἦσαν ἢ κτῆσις καὶ καλλιέργεια ἰδίας γῆς, ἴσως ὠρισμένης
ἐκτάσεως, ἐπὶ ἀποτίσει φόρου (29), ὅστις ἦν, κατὰ Δοσιά-
δην (30), ἐν Λυκτῷ, εἷς στατῆρ αἰγινητικός, ἢ τέσσαρες
δραχμαὶ κατ' ἔτος.

Αἱ δ' ἄλλαι δύο τῶν πολιτῶν κατηγορίαι, οἱ λεγόμενοι
Μνῶται καὶ οἱ *Ἀφραμιῶται* ἦσαν ἐν δούλων μέρει, ὡς λέ-
γει ὁ Σωσικράτης (31)· « Τὴν μὲν κοινὴν δουλείαν οἱ Κρη-
τες καλοῦσι *Μνοίαν*, τὴν δὲ ἰδίαν ἀφομοιώτας, τοὺς δὲ
περιοίκους ὑπηκόους ».

β'. Δημόσιοι λοιπὸν δοῦλοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι *Μνῶ-
ται* (32) ἢ *Μνωῖται* ἐκ τοῦ *Μνοία*, *Μνώα* καθ' Ἡσύχιον,
ἥτις, ὡς ὁ Στράβων ἐξηγεῖ (33), ἦν ἡ « Μινωῖα σύνοδος »
καὶ κατ' Ἀριστοτέλην (34), τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τηρήσαντες,
συνήρχοντο ἐνίοτε εἰς ἰδιαιτέρας συνόδους, ὅπερ προφανῶς,

(28) Ἰδ. Ἐπιγρ. Β, στ. 5.

(29) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 4 Ζ, 12.

(30) Ἐν Ἀθην. Δ, 143.

(31) Ἐν Ἀθην. Ζ, 84.

(32) Ἀθην. ΣΤ, 269. — Εὐστάθ. ἐν Ἰλ Ο. 1024.

(33) ἸΒ, 817.

(34) Πολιτ. Β, 7.

ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἐλευθέρων ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου, ἢ ὅμως κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἢ εἰς δουλείαν περιελθόντες ὡς ἐπὶ τῆς κατακτῆσεως γενόμενοι δορυάλωτοι. Ἰδιαίτερα δ' οὗτοι δὲν εἶχον κτήματα, ἀλλ' ἐκαλλιέργουν τὰ δημόσια. Προϋτάθη δὲ καὶ ἡ οὐχὶ ὅλως ἀπίθανος ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ὄνομα Μνῶται ἔχει ἴσως συγγένειάν τινα μετὰ τοῦ τῶν *Μενεστῶν* τῆς Θεσσαλίας.

Οἱ δ' Ἀφραμιῶται τοῦ Σωσικράτους ἦσαν ιδιωτικοὶ δοῦλοι («*ιδίαν δουλείαν*»), πρὸς τοὺς Εἰλωτας τῆς Λακωνίας ἀντιστοιχοῦντες, καὶ οὕτω κληθέντες ἐκ τοῦ ὅτι Ἀφραμία, Ἀφρημία, ἐλέγετο, καθ' Ἡσύχιον (35), παρὰ Κρησὶν ὁ ἀγρός. Ὁ δ' Εὐστάθιος λέγει (36) ὅτι Ἀφρημιάστοι ἦσαν «οἱ κατ' ἀγρὸν ἰδίᾳ δοῦλοι. Οὗτοι δ' ἐλέγοντο καὶ *Κλαριῶται*», ἢ ὡς κληρωτοὶ δοῦλοι, κατ' Ἐφορὸν (37), ἢ ὡς ἐργαζόμενοι τοὺς ιδιωτικοὺς κλήρους τῶν Δωριέων (38). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ συγγραφέα, εἰς τὰ Ἑρμεῖα, ἀρχαίαν ἰθαγενῇ ἐορτήν, παρέμεινεν ἡ συνήθεια, συμποσιάζοντες οἱ Κλαριῶται, νὰ ὑπηρετῶνται ὑπὸ τῶν κυρίων αὐτῶν. Οἱ δὲ κατ' οἶκον τοὺς κυρίους αὐτῶν ὑπηρετοῦντες ἐλέγοντο ἰδίως οἴκεῖς, καὶ ὁ νόμος ἐπροστάτευεν αὐτοὺς ἐξαιρετικῶς κατ' ἀτόπων καταχρήσεων τῶν κυρίων τῶν (39). Ἐν γένει δ' ἦσαν ἐν Κρήτῃ ἐπιεικέστεροι πολὺ οἱ Δωριεῖς πρὸς τοὺς δούλους ἢ ὅ,τι ἐν Λακωνίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (40): «*Κρηῖτες τ' ἄλλα ταυτὰ τοῖς δούλοις ἐφριέντες, μόνον ἀπειρήκασιν τὰ γυμνάσια καὶ τὴν τῶν ὀπλῶν κτῆ-*

(35) Φ. Ἑφημῖαι. Ἀφημοῦντες. Ἀφημιάστος.

(36) Εἰς Ἰλ. Σ. 1024.

(37) Ἐν Ἀθην. ΣΤ, 263.

(38) Müll. Dor.

(39) Ἐπιγρ. Κρητ. Β, 8.

(40) Πολιτ. Β, 2, 12.

ον». Ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι τὰ γυμνάσια καὶ τὴν ὀπλο-
φορίαν ἀπηγόρευον οὐ μόνον εἰς τοὺς δούλους, ἀλλὰ καὶ
εἰς τοὺς περιοίκους.

Δ'. Καὶ χρυσώνητοι δοῦλοι δ' ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ, περὶ
ὧν ὁ Καλλίστρατος (41). Ἦσαν δ' οὗτοι πιθανῶς ξένοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Κρητῶν ἰδιωτικὸς βίος.

Μία δὲ τῶν πρωτίστων ἐπιμελειῶν ἐν ταῖς δωρिकाῖς πο-
λιτεῖαις ἦν ἡ ἀγωγή, διότι ἐπ' ἀρετῆς, εὐκοσμίας, σωφρο-
σύνης καὶ ἐγκρατείας ἤθελον νὰ στηρίζωσι τὸν τε δημόσιον
καὶ ἰδιωτικὸν αὐτῶν βίον. Διὰ τοῦτο νόμοι αὐστηροὶ ἐκα-
νόμιζον τὴν ἀγωγήν τῶν παίδων, οἵτινες ἔμελλον ν' αὐξή-
σωσιν εἰς πολίτας.

Ἀνετρέφοντο δ' οἱ παῖδες κατ' οἶκον μέχρι τοῦ 17^{ου} ἔτους
τῆς ἡλικίας των, δι' ὃ καὶ σκότιοι ἐπελέγοντο (1). Ὑπὸ τῶν
πατέρων δ' αὐτῶν ὠδηγοῦντο εἰς τὰ τῶν ἀνδρῶν συσσίτια,
ὅπου, χιμαὶ καθήμενοι «ἐν φάυλοις τριβωνίοις», τοῖς
αὐτοῖς χειμῶνος καὶ θέρους, καὶ τοῖς ἀνδράσιν ὑπηρετοῦν-
τες, ὑπὸ παιδονόμων δ' ἐπιτηρούμενοι, ὧν ἀνὰ εἷς ὑπῆρχε
παρ' ἐκάστῳ συσσιτίῳ (2), ἡστιῶντο λαμβάνοντες ἀνὰ ἡμί-

(41) Ἐν Ἀθην. ΣΤ'. σ. 263. — Ἰδ. καὶ Εὐστ. εἰς Ἰλ. Ε, 431.

(1) Σχολ. Εὐριπ. Ἀλκυστ. 992.

(2) Ἐφορ. ἐν Στράβ. Ι'. 403. — Ἡρακλ. Ποντ. 3. — Νικόλ. Δαμασκ. 158.
— Cic. Tusc. Quest. II, 14.

σειαν μερίδα κρέατος μόνον ἕκαστος, εἰς δὲ τὰ μικρὰ παι-
 δία ἐδίδετο ἰδίου εἶδους ἄρτος, καλούμενος *Πρόμαχος*, καὶ
 εἰς τὰ ὀρφανὰ, σιτία *ἀβαμβάκευτα* (3), ἥτοι ἀκαρίκευτα,
 διότι « *βάμβα, βάμμα δωριστί* », καθ' Ἡσύχιον. Μετὰ τὸ
 γεῦμα δ' ἐκάθηντο ἀκούοντες τῶν ἀνδρῶν διαλεγομένων περὶ
 τῶν δημοσίων. Ἐλέγοντο δὲ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐκείνης καὶ
 ἀπάγελοι, ὥς μὴ ἀγέλαις κατατεταγμένοι, ὥς καὶ ἀπό-
 δρομοι, οἱ μὴ εἰσέτι εἰς τοὺς δρόμους, ὥς ἐκαλοῦντο τὰ
 γυμνάσια, φοιτήσαντες. Ἐξ ἐναντίας δὲ δρομεῖς ἐλέγοντο
 οἱ ἐνήλικες (4), καὶ δεκάδρομοι (5) οἱ ἔφηβοι, οἱ ἐπὶ δέκα
 ὅλα ἔτη διὰ τῶν γυμνασίων διελθόντες. Οἱ αὐτοὶ δέ, ἀπὸ
 τοῦ 17^{ου} ἔτους καὶ μετέπειτα, καὶ ἀγελαστοὶ ἐκαλοῦντο,
 καθ' Ἡσύχιον, καθ' ὃ κατατεγμένοι εἰς λόχους, οἵτινες ἐλέ-
 γοντο ἀγέλαι (6), ὃ δ' ἀρχηγὸς αὐτῶν ἀγελάτης. Συνῆγε
 δ' ἕκαστος τῶν ἐπιφανῶν ἐφήβων ἀγέλην, ἧς ἀρχηγὸς ἦν
 ὁ πατήρ αὐτοῦ, ἐξάγων αὐτὴν εἰς θήραν καὶ δρόμους, καὶ
 κολάζων τοὺς ἀπειθοῦντας. Ἐσκληραγωγοῦντο δὲ κατὰ τὸ
 διάστημα τοῦτο οἱ νέοι, ἡσκοῦντο, καὶ γυμνόποδες ἔτρεχον
 εἰς τὴν θήραν ἐπὶ βράχων τραχέων (7), καὶ κατ' ἀγέλας
 παραταττόμενοι, ἐν αὐλῷ καὶ λύρᾳ ἐχώρουν κατ' ἀλλή-
 λων, καὶ συνεπλέκοντο εἰς μάχας πλαστάς, πολλάκις καὶ
 διὰ σιδηρῶν ὀπλῶν (8). Ἐδιδάσκοντο δὲ προσέτι καὶ γράμ-
 ματα καὶ μουσικὴν, περιλαμβάνουσιν καὶ τινὰς ὑπὸ τῶν
 νόμων ὠρισμένας ὥδ'ας, ὥς λέγει ὁ Στράβων· « *Παῖδας δὲ*

(3) Ἀθην. Δ, 143.

(4) Ἐπιγρ. Γ, 22. — Lewy, σ. 10, III, 22.

(5) Σουῖδ. — Ἡσύχ. — Ammon. de diff. verb. 37. — Εὐστ. εἰς Ἰλ. Θ,
 727, 18. — Εἰς Ὀδ. Θ, 1592, 57.

(6) Ἐφορ. ἐν Στράβ. Υ', 483.

(7) Νικ. Δαμασκ. 158. — Μάξ. Τύρ. KB, 2.

(8) Στράβ. Αὐτ.

γράφματά τε μαρθάνειν, καὶ τὰς ἐκ τῶν νόμων ᾠδὰς, καὶ τινα εἶδη μουσικῆς ». Ἦσαν δὲ πιθανῶς αἱ ἐκ τῶν νόμων αὗται ᾠδαὶ αἱ ἐν ταῖς τελεταῖς τῶν Θεῶν ἀδόμεναι, καὶ ἴσως καὶ ἡ διὰ στίχων συντεταγμένη νομοθεσία. Ἐνησκούντο δὲ καὶ εἰς τὴν βραχυλογίαν καὶ τὴν τῶν λόγων ἐπιμύθητα καὶ εἰς τὴν ἀστεϊότητα, ἥτις ἦν τῶν Δωριέων προτέρημα, δι' ὃ καὶ ὁ Σωκράτης (9) περίφημα λέγει ἀνάπασαν τὴν νῆσον τ' ἀποφθέγματα τῶν Φαιστίων.

Ἐμμενον δ' ἐν ταῖς ἀγέλαις οὐ μόνον μέχρ' οὐ ἔφθανον εἰς τὴν τοῦ ἀνδρός ἡλικίαν, ἀλλὰ, ὡς φαίνεται, καὶ μετὰ ταῦτα ἔτι ἐπ' ὀλίγον χρόνον, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας ἐκείνης ἀπελάμβανον ἤδη πολιτικῶν δικαιωμάτων· διότι ἐν τινι πολιτικῇ συνθήκῃ μεταξὺ Λατίων καὶ Ὀλουντίων (10) ὀρίζεται τὸν περὶ τηρήσεως αὐτῆς ὅρκον νὰ ὁμώσωσι καὶ αἱ ἀγέλαι. Οἱ δ' ἐξερχόμενοι τῶν ἀγελῶν ἐνυμφεύοντο πάντες ὁμοῦ, καὶ τὸ 12^{ον} ἔτος ἦν ὁ κατώτερος ὅρος διὰ τὸν γάμον τῶν νεανίδων (11). Ὡς ἐν Σπάρτῃ δέ, δὲν ἐλάμβανον ἀμέσως κατ' οἶκον τὰς γυναῖκάς των, ἀλλὰ μόνον ἀφ' οὗ ἀπεδείκνυντο ἱκαναὶ νὰ διευθύνωσι τὴν τοῦ οἴκου διοίκησιν. Ἐλάμβανον δὲ προῖκα ἢ καὶ ἐκκληρονόμουν αἱ νέαι, ἂν εἶχον ἀδελφούς, τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἐκείνων (12). Ἐλλείψει δ' υἱῶν ἦσαν αἱ θυγατέρες Πατροῦχοι ἢ ἐπίκληροι, ὡς ἐλέγετο ἐν Ἀθήναις (13). Περιουσία δὲ χηρεύουσα ἐξ ἀδιαθέτου ἀπενέμετο διὰ κλήρου, ὡς φαίνεται (14). Ἡ δ' ἐν τῷ γάμῳ πίστις ἦν ἐν μεγίστῃ τιμῇ,

(9) Ἐν Ἀθην. ΣΤ'. 261.

(10) Chishull. σ. 134.

(11) Ἐπιγρ. IB, 31.

(12) Στράβ. Αὐτ. — Ἐπιγρ. Δ, 41 - 44.

(13) Ἐπιγρ. Z, 15 - Θ, 24.

(14) Ἐπιγρ. E, 25 - 28.

καὶ ἐζημιοῦντο, καὶ εἰς ἀτιμίαν περιέπιπτον (15), πολλάκις μάλιστα ἐλιθοβολοῦντο οἱ εἰς αὐτὴν ἀμαρτάνοντες. Ἐν περιπτώσει διαζυγίου ἢ χηρίας, ἀνελάμβανεν ἡ γυνὴ πᾶσαν τὴν ἰδίαν περιουσίαν, καὶ ἔτι 20 Δραχμὰς ἂν αἷτιος τοῦ διαζυγίου ἦν ὁ ἀνὴρ (16).

Συνηστιῶντο δὲ πάντες οἱ ἐλεύθεροι Κρήτες εἰς ἐταιρίας (17), ὧν προΐστατο ὁ Ἐταιρεῖος Ζεὺς (18), καὶ αἷτινες ἐκαλοῦντο, κατὰ μὲν Ἀριστοτέλην ἀνδρία, κατὰ δὲ Στράβωνα ἀνδρεῖα· ἐξ ἧς ἐπωνυμίας δῆλον ἐστὶν ὅτι εἰς αὐτὰ παρεκάθηντο μόνοι οἱ ἄνδρες· καὶ τῷ ὄντι μὲν αἱ γυναῖκες δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐτρέφοντο καὶ αὐταί, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν (19). Ἐπετηροῦντο δὲ τὰ ἀνδρία ἐφ' ἐνὸς τῶν ἀρχόντων (20), καὶ εἰς αὐτὰ ἐπεστάτει γυνή, βοηθουμένη ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν, τῶν δημοτικῶν λεγομένων (21), ὧν ἐκάστῳ διεκόνουν ἀνὰ δύο καλοφόροι, ἥτοι πινακοφόροι, «*κάλα γὰρ τὰ ξύλα - κρητικὴ λέξις*», κατ' Εὐστάθιον (22). Οὐδεὶς δὲ κατετάττετο εἰς ἐταιρίαν συσσιτίου εἰμὴ κατὰ συγκατάθεσιν καὶ ψηφοφορίαν τῶν μελῶν αὐτῆς (23).

Περιεῖχε δ' ἕκαστον τῶν ἀνδρίων ἀνὰ δύο οἰκοδομάς ἢ αἰθούσας, ἧ, ὡς ἐκφράζεται ὁ Δοσιάδης (24)· «*Εἰσὶ δὲ πανταχοῦ κατὰ τὴν Κρήτην οἴκοι δύο ταῖς συσσιτίαις*», τὸ

(15) Αἰλ. Π. Γ. IB, 12.

(16) Αὐτ. B, 52.

(17) Δοσιάδ. ἐν Ἀθην. Δ, 143. Ἰδ. καὶ Ἐπιγρ. I, 37-39.

(18) Ἡσύχ.

(19) Ἀριστοτ. Πολιτ. B, 7, 4.

(20) Ἡρακλ. Ποντ. 7.

(21) Δοσιάδ. αὐτ.

(22) Εἰς Ἰλ. Ψ. — Παρ' ἡμῖν: *καλαπόδι*.

(23) Πλούτ. Λυκούργ. IH. — Σχλ. Πλάτ. Νόμ. A, σ. 229.

(24) Αὐτ.

λειόμενον κοιμητήριον (25), καὶ τὸ κυρίως συσσίτιον. Ἐξ αὐτῶν δὲ τὸ πρῶτον ἐχρησίμευεν εἰς ἐνοίκησιν τῶν ξένων, διὰ τοῦτο οἱ Κρητες διεκρίνοντο καὶ ἐφημίζοντο ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ διὰ τὴν φιλοξενίαν αὐτῶν· καὶ ἐν τῷ συσσιτίῳ δὲ ὑπάρχον ἐπὶ κεφαλῆς δύο τράπεζαι, ξενικαὶ καλούμεναι (26), εἰς ἐστίασιν ἐπίσης τῶν ξένων, καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἡ τοῦ ξενίου Διός, ἴσως διὰ τὰς θυσίας· καὶ πολλάκις ἐν ταῖς μεταξὺ Κρητικῶν πόλεων συνθήκαις ἀπαντᾶται καὶ ὁ ὅρος « προσόδου εἰς τὰ ἀνδρεῖα ».

Ἦρχιζε δὲ τὸ γεῦμα δι' εὐχῶν (27), καὶ ἔτρωγον καθήμενοι (28), κατὰ τὸ ὁμηρικὸν καὶ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ἔθιμον, οὐχὶ δ' ἀνάκεκλιμένοι, ὥς ἐπεκράτησεν ἔπειτα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, προελθὼν ἐξ Ἀσίας. Ἡ δὲ δίαιτα τῶν Κρητῶν ἦν ἀφελεστάτη, ὥς ὁ Πλούταρχος (29)· « Ταῖς Κρητικαῖς διαίταις, εὐτελέσιν οὖσαις καὶ αὐστηραῖς ». Ἐκ τῆς τροφῆς δ' ἥτις ἦτον ὀλίγη, ἕκαστος πολίτης ἐλάμβανεν ἀνὰ μίαν μερίδα, ὁ ἄρχων ὁμοίως, πιθανῶς ὁ πρωτόκοσμος, τέσσαρας (30), ἀφ' οὗ ἐξήρει ἡ προϊσταμένη γυνὴ τὰς ἀρίστας, ἐπιφυλάττουσα αὐτὰς τοῖς ἐν πολέμῳ καὶ ἐν ταῖς βουλαῖς ἀριστεύουσιν (31). Ἦσαν δὲ καὶ ὥς πρὸς τὴν πόσιν ἐγκρατέστατοι, καὶ ἡ μέθη ἀπηγορεύετο αὐτοῖς διὰ νόμου, ὥς λέγεται ἐν Μίνωϊ, τῷ ἀποδιδομένῳ τῷ Πλάτῳ· « Ἐν Κρήτῃ δὲ εἰς οὗτος ἐστὶ τῶν ἄλλων νόμων οὗς Μίνως ἔθηκε, μὴ συμπίνειν ἀλλήλοις εἰς μέθην ».

(25) Εὐστάθ. εἰς Ὀδυσ. Ο.

(26) Ἡρακλ. Ποντ. 7.

(27) Πυργ. ἐν Ἀθην. Δ. 143.

(28) Αὐτ. καὶ Ἡρακλ. Ποντ. 7.— Varro in Serv. ad AEn. VII, 176.

(29) Β, Λυκ. Δ. — Ἰδ. καὶ Ἀριστ. Πολιτ. Β, 7, 5.

(30) Ἡρακλ. Ποντ. 7.

(31) Ψ. Πλάτ. Μίν. — Ἰδ. καὶ Πλάτ. Νόμ. Α, 9.

Καὶ τοσοῦτον νηφάλιοι ἡγείροντο τῆς τραπέζης, ὥστε τότε μάλιστα ἔμενον συνδιαλεγόμενοι περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων, βουλευόμενοι περὶ αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνδραγαθησάντων ἐν τοῖς πολέμοις ἀπομνημονεύοντες.

Εἰς δὲ τὴν δαπάνην τῶν συσσιτίων ἐπήρκει μέρος τῶν δημοσίων προσόδων· διότι « οἱ καρποὶ τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ οἱ φόροι οὓς ἔφερον οἱ περίοικοι » (32), δίχα διαιρούμενοι, ἐδίδοντο οἱ ἡμίσεις εἰς τὴν τῶν ἱερῶν τέλεσιν, καὶ οἱ ἕτεροι ἡμίσεις διενέμοντο μηνιαίως (33) εἰς τοὺς πολίτας (34), οἵτινες, προσθέτοντες καὶ τὴν δεκάτην τῶν ἰδίων καρπῶν, συνεισέφερον ταῦτα εἰς τὸ συσσίτιον. Καὶ οἱ μὲν πλούσιοι κατέθετον βεβαίως περισσότερα, οἱ δὲ πένητες ὀλιγώτερα, ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας ἕκαστος· ἀλλ' ἡ πᾶσι παρατιθεμένη τροφή ἦν ἡ αὐτή, « ὅπως τῶν ἴσων μετάσχοιεν τοῖς εὐπόροις οἱ πενέστεροι, δημοσίᾳ τρεφόμενοι », λέγει ὁ Ἐφορος (35).

Περίεργον δὲ σύμπτωμα τῶν Κρητικῶν ἡθῶν, ἀνῆκον ὅμως οὐχὶ αὐτοῖς ἰδίως, ἀλλ', ὡς φαίνεται, κοινὸν πᾶσι τοῖς Δωριεῦσιν, ἦν ὁ ἀγνὸς τῶν ἀνδρῶν ἔρως πρὸς τῶν παίδων τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ κάλλος, τὴν τούτων ἀγωγὴν καὶ μόρφωσιν ἀφορῶν, καὶ ἐκ τοῦ καθήκοντος πηγάζων ὃ εἶχον παρὰ Δωριεῦσι πάντες οἱ ἄνδρες ἔν' ἀνατρέφωσι πάντας τοὺς παῖδας (36). Καὶ παρεξηγεῖ μὲν τὸ ἔθος τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης (37), ἐφ' οὗ ὅμως, συγχρόνου τοῦ τὴν Κρητικὴν πολιτείαν γράψαντος Ἐφόρου, εἶχον ἐκλείψει τὰ πλεῖστα τῶν

(32) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7, 1.

(33) Πλατ. Νομ. Η, 12.

(34) Ἡρακλ. Ποντ. 7.

(35) Ἐν Στράβ. αὐτ.

(36) Müll. Dor. 292-8. — Höckh, III, 106-119.

(37) Πολιτ. Β, 6, 5.

ἀρχαίων ἡθῶν τῶν Κρητῶν, καὶ μόνον ἐνιαχοῦ, ἐν Λύκτῳ, ἐν Γόρτυνι, πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἐν Κνωσσῷ, ἐσώζοιτο ἔτι αὐτῶν τινα λείψανα (38). Ἄλλ', ὡς πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους τοῦλάχιστον, ὁ Κικέρων (39) ῥητῶς λέγει ὅτι ἡ σχέσις αὕτη ἦν *preter sturpum*. Καὶ τῷ ὄντι αὐτὸς ὁ Ἐφορος λέγει (40): « *Ἐράσμιον δὲ νομίζουσιν οὐ τὸν καλεῖ διαφέροντα, ἀλλὰ τὸν ἀνδρία καὶ κοσμιότητι* », ὥστε ἡ σεμνότης καὶ ἡ ἀνδρία ἦσαν αἱ πρώτισται ἀρεταὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν παρὰ τῶν νέων ἀπαιτούμεναι· καὶ ἀσφαλὴς ἦν ὁ παῖς κατὰ πάσης ἀνοικείου διαγωγῆς τοῦ ἐραστοῦ αὐτοῦ, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐ μόνον νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτοῦ ἐδικοιοῦτο, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἐγκαλέσῃ προσέτι, « *ἴν' εἴ τις αὐτῷ βία προσήνεκται κατὰ τὴν ἀρπαγὴν, ἐνταῦθα πάρα τιμωρεῖν ἐαυτῷ, καὶ ἀπαλλάττεσθαι* » (41). Καὶ πρόστιμα ἐπέβαλλεν ὁ νόμος (42) κατὰ τῆς ἀκολασίας, καὶ ἐν μὴ ἀποτίσει αὐτῶν παρέδιδε τὸν κακουργήσαντα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν παθόντων (43). Τούτου ἕνεκα, καὶ ὡς ἀναξίου διαγωγῆς ἀπόδειξις, καὶ ὡς ἀτιμία ἐνομιζέτο ὅταν παῖς δὲν ἐτύγχανεν ἐραστοῦ, ὡς ὁ αὐτὸς Ἐφορος: « *Τοῖς δὲ καλοῖς τὴν ιδέαν, καὶ προγόνων ἐπιφανῶν, ἐραστῶν μὴ τυχεῖν [αἰσχρὸν νομίζεται], ὡς διὰ τὸν τρόπον τοῦτον παθοῦσι* ». Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν ἐρώντες φιλήτορες, οἱ δ' ἐρώμενοι κλεινοί, διὰ λέξεως ἥτις καὶ αὕτη ἤδη ἀπεδείκνυε τὴν πρὸς τοὺς παῖδας τούτους ὑπόληψιν. Ἦν δ' ἡ συνήθεια ν' ἀρπάζωσιν οἱ φιλήτορες τοὺς κλεινοὺς. Προέ-

(38) Στράβ. I', 4, 17.

(39) De reip. IV, 4.

(40) Αὐτ. Ἰδ. καὶ Ξενοφ. Συμπ 8.

(41) Ἐφορ. αὐτ.

(42) Ἐπιγρ. Β, 2-45. — Ἰδ. καὶ Αἰλιαν. Π. Ἰ. IB, 12.

(43) Ἐπιγρ. Β, 22-36.

λεγε δ' ὁ ἐραστής πρό τινων ἡμερῶν τὴν πρόθεσιν ἑαυτοῦ εἰς τοῦ παιδὸς ὃ ἔμελλε ν' ἀρπάσῃ τοὺς συγγενεῖς· οὗτοι δὲ δὲν ἀπέκρυπτον τότε τὸν παῖδα, αἰσχρὸν τοῦτο νομίζοντες, ὡς ἂν ὠμολόγουν «ὅτι ἀνάξιος ὁ παῖς εἶη τοιούτου ἐραστοῦ τυγχάνειν». Καὶ ἂν μὲν ὁ φιλήτωρ ἦν τάξεως κατωτέρας τῆς τοῦ παιδός, ἀνθίσταντο οἱ συγγενεῖς, καὶ τὸν ἀπέκρουον· ἂν δ' ἦν ἴσης ἢ ἀνωτέρας, ἐπροσποιοῦντο μόνον ἀντίστασιν, καὶ ἐδίωκον αὐτὸν μέχρις οὗ ἔφθανεν εἰς τὸ ἴδιον ἀνδρεῖον, ὅτε ἀφίσταντο. Τότε δ' ὁ φιλήτωρ ἐλάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν κλεινὸν ἐπὶ δύο μῆνας, καὶ ἐξῆγεν αὐτὸν εἰς θήραν, συμπεριλαμβάνων καὶ συνευωχῶν καὶ τοὺς συναρπάσαντας, καὶ πᾶσαν ἀπέδιδεν αὐτῷ τιμὴν, παραχωρῶν αὐτῷ «ἐν τε τοῖς δρόμοις καὶ τοῖς θρόνοις... τὰς ἐντιμοτάτας χώρας». Μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν τῶν δύο μηνῶν, δοὺς αὐτῷ δῶρα καὶ βοῦν, ὃν ὁ παῖς ἔθυε τῷ Διί, καὶ ὄπλα καὶ στολήν, κατήγεε πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν. Τοσοῦτῳ δ' οἱ νέοι Κρήτες ἐνεκαυχῶντο ἐπὶ τῇ σχέσει αὐτῶν ταύτῃ, ὥστε οἱ παῖδες καὶ εἰς ἄνδρας αὐξήσαντες, ἐνεκαλλωπίζοντο ἔτι ἐπὶ τῇ στολῇ ἣν ὡς κλεινοὶ εἶχον λάβει· «Καὶ τέλειοι γενόμενοι διάσημον ἐσθῆτα φέρουσιν, ἀφ' ἧς γνωσθήσεται ἕκαστος κλεινὸς γενόμενος» (44).

(44) Ἦφορ. Αὐτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Πολιτικὸς ὀργανισμός.

Ο πρῶτος δὲ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῆς νήσου ἦν μοναρχικὸς κατ' Ἀριστοτέλην (1), αἰνιττόμενον βεβαίως τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν πᾶσα ἡ Ἑλλάς διετέλει ὑπὸ διογενῶν Ἀνάκτων κυβερνωμένη.

Μετὰ ταῦτα ὅμως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἐκδωρισμοῦ τῆς Κρήτης βεβαίως, ἀπαντᾶται αὕτη κατὰ πολιτείας διηρημένη, ὣν ἀριστοκρατικὸν ἦν τὸ πολίτευμα, ὡς ἦν ἐπόμενον ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῶν Δωριέων κατακτητῶν, καὶ τῆς μετὰ αὐτῶν διανομῆς τῆς χώρας. Αἱ ἀπ' ἀλλήλων ὅμως ἀνεξάρτητοι αὗται πολιτεῖαι πολλάκις συνησπίζοντο ἀλληλοβοηθούμεναι, ὅπερ ἐκαλεῖτο συγκρητισμός (2). Ὀλίγας ὅμως ἀκριβεῖς περὶ τῶν διατάξεων αὐτῶν εἰδήσεις διετήρησεν ἡ ἱστορία, διότι οὐ πολὺ ἀνεμίγη ἡ Κρήτη εἰς τὸν μετέπειτα πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος βίον.

Γνωστὸν δ' ἐστὶν ὅτι προΐσταντο ἐκάστης τῶν πολιτειῶν δέκα ἄρχοντες κόσμοι λεγόμενοι, διότι κόσμος ἐδήλου τὴν κυρίως δωρικὴν ιδέαν τῆς τῶν μερῶν συναρμολογίας, τοῦ ῥυθμοῦ, τῆς τάξεως ἐπομένως καὶ τῆς πειθαρχίας, ὡς ἐν Θουκυδίδῃ (3) λέγει ὁ Ἀρχίδαμος πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους· «*Κάλλιον γὰρ τόδε καὶ ἀσφαλέστατον, πολλοὺς*

(1) Πολιτ. Β, 7, 3.

(2) Στράβ. Ι, 739. — Δοσιόδ. ἐν Ἀθην. Δ, 143. — Πλούτ. π. ἀδ. φιλ. 19. — Ἑτ. Μ.

(3) Β, 11.

ὄντας, ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι». Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ λέξις Κάδμος, ἥτις ἦν ἄλλη τοῦ Κόσμος μορφή, ἐδήλου τὴν πανοπλίαν παρὰ Κρησί.

Ἐλαμβάνοντο δ' οἱ κόσμοι οὐχὶ ἐξ ἀπάντων, ἀλλ' ἀριστοκρατικῶς ἐκ τινων μόνον ὠρισμένων γενῶν. Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει· «Γίνονται γὰρ οἱ τυχόντες» (4), πιθανόν ἐστίν ὅτι τὰ γένη ταῦτα ἦσαν πάντα τὰ τῶν Δωριέων. Ἐξελέγοντο δ' ἐτησίως, κατὰ Πολύβιον, λέγοντα (5)· «Τὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐπέτεια παρ' αὐτοῖς ἐστί». Ἄν δ' ἐν Θεοκρίτῳ φέρηται (6)· «οἱ αἰὲ κοσμοῦντες», δηλοῖ τοῦτο πάντας τοὺς ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἀρχὴν τῶν Κόσμων καταλαμβάνοντας. Ἦσαν δὲ μάλιστα ἡ ἐπώνυμος τῶν πόλεων ἀρχή, καὶ πρὸ πάντων ὁ πρόεδρος αὐτῶν, ὅστις καὶ πρωτόκοσμος ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ψηφίσμασιν ὀνομάζεται, οὐδὲν ἄλλο, ὡς φαίνεται ἔχων πλεονέκτημα ὑπὲρ τοὺς λοιπούς, ἢ ὅτι ὀνομαστὶ ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ψηφισμάτων, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι μόνον διὰ τῆς φράσεως οἱ σὺν τῷ δεῖνι κόσμοι.

Ἦσαν δ' οἱ Κόσμοι ἐν Κρήτῃ, ὡς οἱ ἄρχοντες ἐν Ἀθῆναις, ἡ κυρίως τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀνακτος, τοῦ κοσμήτορος λαῶν, διαδεχθεῖσα καὶ διανεμηθεῖσα ἀρχή· τὰ κυριώτερα δὲ τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἦσαν τὸ στρατηγεῖν ἐν πολέμῳ (7), ὥστε καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐξηγεῖ «Κόσμος στρατηγός», τὸ βουλευέσθαι ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν γερόντων, καὶ ὑποβάλλειν τῇ πόλει τὰ δόξαντα, τὸ δέχεσθαι καὶ περιποιεῖσθαι ξένους πρέσβεις, τὸ διδόναι ἀντίγραφα συνθη-

(4) Πολιτ. Β, 715.

(5) ΣΤ, 43.

(6) Ἀδωνιάζ. Στ. 272.

(7) Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 7, 4.

χών (8), τὸ ἐξασκεῖν καὶ διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν, πιθανῶς προανακριτικὴν τινὰ ἐξουσίαν (9). Ὡστε κατὰ ταῦτα ἦσαν ἰσχυρώτεροι τῶν ἐν ταῖς Ἰωνικαῖς πολιτεῖαις ἀρχόντων, συγκεντροῦντες καὶ αὐτῶν καὶ τῆς Βουλῆς καθήκοντα, πρὸς δὲ τῆς Σπάρτης δύνανται νὰ συγκριθῶσιν οὐχὶ ὡς ἴσους τοῖς Ἐφόροις, ὅσον τοῖς Βασιλεῖς.

Ὑπέκειντο δ' οἱ Κόσμοι, ὡς οἱ τῆς Σπάρτης Βασιλεῖς, εἰς εὐθύνας, καὶ ἐνεδέχετο νὰ ἐναχθῶσιν ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν (10), ὡς καὶ τὸ συνέδριον αὐτῶν εἶχε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀποβάλλειν συνάρχοντας. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἕκαστος Κόσμος ἐδύνατο καταβάλλειν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν πρὶν ἢ αὕτη ἐκπνεύσῃ (11).

Οἱ δ' ἐξιόντες Κόσμοι, μετὰ δοκιμασίαν τινά, βεβαίως περὶ τοῦ ἂν δὲν ὑπέπεσαν εἰς τι ἀναλογοῦν πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις ἀτιμίαν, εἰσέρχοντο εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Γερόντων (12), διατηρηθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀνακτορικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἀπετέλουν αὐτήν, ὡς ἐν Ἀθήναις οἱ ἐξιόντες ἄρχοντες ἀπετέλουν τὴν Βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐκαλεῖτο δ' ἐν Κρήτῃ ἡ τῶν Γερόντων βουλὴ καὶ συνέδριον καὶ ἀρχή (13), καὶ περὶ αὐτῆς λέγει ὁ Ἐφορος· « Καθίστανται δ' εἰς τοῦτο τὸ συνέδριον οἱ τῆς τῶν Κόσμων ἀρχῆς ἡξιωμένοι, καὶ τὰ ἄλλα δόκιμοι κρινόμενοι ». Τινὲς ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους (14)· « Οἱ δὲ γέροντες [τῆς Σπάρτης] τοῖς γέρονσιν οὐς καλοῦσιν οἱ Κρήτες Βουλὴν,

(8) Chishull, antiq. asiat. σ. 121.

(9) Αὐτ. 131.

(10) Baunack, Σ, 95, 50.

(11) Ἀριστοτ. Πολ. Β, 6, 7.

(12) Αὐτ. 7, 4.

(13) Ἐφορ. ἐν Στράβ. Ι'. 737.

(14) Πολιτ. Β, 7, 7.

ἴσοι », ὑπέλαβον ὅτι ἦσαν τριάκοντα, τοῦ ἴσοι δηλοῦντος ἰσάριθμοι. Ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι αἰνίττεται μᾶλλον τὸν παραλληλισμὸν τῶν δύο ἀρχῶν ὡς πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ· καὶ τῶν γερόντων ὁ ἀριθμὸς ὅτι ἦν ἀπροσδιόριστος, δι' ὃν λόγον καὶ ὁ τῶν Ἀρειοπαγιτῶν (15). Ἐκαλεῖτο δὲ τῶν γερόντων ὁ πρόεδρος *Πρεΐγιστος* ἢ *Πρήγιστος*, ἦτοι ὁ πρεσβύτατος, διότι *πρεΐγης*, καὶ αἰολιστὶ *πρέσγυς* ἐλέγετο ὁ πρέσβυς, ἐξ οὗ καὶ *πρειγευταὶ* οἱ πρεσβευταί.

Ἦσαν δ' οἱ Γέροντες ἰσόβιοι καὶ ἀνυπεύθυνοι, συσχεπτόμενοι μετὰ τῶν κόσμων, καὶ ἀποφασίζοντες αὐτογνώμωνως, δηλαδή οὐχὶ κατὰ γραπτοὺς νόμους, ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἐδόκει καὶ κατὰ συνείδησιν. « *Τὸ γὰρ ἀνυπεύθυνον*, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ τὸ διὰ βίου μεῖζόν ἐστι γέρας τῆς ἀξίας αὐτῆς· καὶ τὸ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχειν, ἀλλ' αὐτογνώμονας, ἐπισφαλές ». Ἀγνωστον δέ, κατὰ πόσον ἦν ἀνεξάρτητος ἢ μετὰ τῶν Κόσμων σύσχεψις αὐτῶν, καὶ ἂν, πλὴν αὐτῆς εἶχον καὶ ἄλλην, καὶ τίνα δικαιοδοσίαν.

Διηρεῖτο δ' εἰς διαφόρους φυλάς ὁ Κρητικὸς λαός, αἵτινες, καθ' Ἡσύχιον, ἐλέγοντο *στάρτοι*, (16), καὶ μετεῖχον ἀλληλοδιαδόχως τῆς διοικήσεως, ὡς ἐν τῇ Ἐπιγραφῇ (17): « *ὅκ' ὁ Αἰθαλεὺς στάρτος* », καὶ ἐν ἄλλῃ τῶν Λυττίων (18): « *τῆς δόσεως τοῖς στάρτοις* »... ἐκ τῶν δόσεων ὧν οἱ *στάρτοι* λαμβάνουσι... ἐκ τῶν ταῖς φυλαῖς διδομένων χρημάτων ». Πιθανῶς δ' οἱ Κόσμοι ἐλαμβάνοντο ἐκάστοτε κατὰ σειράν ἐκ τοῦ (πρυτανεύοντος) *στάρτου*, διότι ἐν τινι ἐπι-

(15) Ἰδ. ἄνωτ. Τόμ. Α, σ. 277.

(16) Δηλ. Στρατοί. Ἡσύχ. « *Σταρτοί, αἱ τάξεις τοῦ πλήθους* ».

(17) Ε, 5.

(18) Ἐν Conparetti, Mus. ital. Τόμ. Α.

γραφῇ τῆς Δρήρου (19) λέγεται· « Αἰθαλέων κοσμιόντων τῶν σὺν Κωία ».

Δὲν ἐστέρησαν δ' οἱ κατακτηταὶ τοὺς ἀρχαίους τῆς χώρας κατοίκους καὶ τοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ πολιτεύματι γενικῶς τῷ λαῷ δεδομένου δικαιώματος τοῦ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ συνήρχοντο καὶ ἐν Κρήτῃ πάντες οἱ ἐλεύθεροι, ἤτοι, πλὴν τῶν Δωριέων, καὶ οἱ περίοικοι, καὶ πιθανῶς καὶ οἱ Μινῶται, εἰς ἐκκλησίας, αἵτινες διετήρησαν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς ἀγορᾶς, καὶ μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Ὀμηρικῶν ἀγορῶν, ἐν αἷς ὁ λαὸς κυρίως συνήρχετο οὐχὶ ἵνα ἀποφασίζῃ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα παρευρίσκηται εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ ἀκούῃ τ' ἀποφασιζόμενα (20)· διότι ὁ Ἀριστοτέλης λέγει (21)· « Ἐκκλησίας δὲ μετέχουσι πάντες. Κυρία δὲ οὐδενός ἐστιν ἄλλ' ἢ συνεπιψήφισαι τὰ δοκοῦντα τοῖς Γέρονσι καὶ τοῖς Κόσμοις ». Οὐχ ἦττον ὅμως εἰς τὰ ψηφίσματα συνεπεγράφετο μετὰ τῶν Κόσμων καὶ ἡ Ἐκκλησία, κατὰ τὰ ἐν χρήσει ἐν τοῖς δημοκρατικοῖς πολιτεύμασι, διὰ τοῦ τύπου τούτου· « Ἔδοξε τοῖς κόσμοις καὶ τῇ πόλει ».

Πλὴν δὲ τούτων μνημονεύεται παρὰ τοῖς Κρησὶ καὶ ἀρχή τις Ἰππεῖς καλουμένη· ἀλλὰ περὶ αὐτῶν οὐδὲν γινώσκουμεν, ἐκτὸς ὅτι πραγματικῶς ὑπεχρεοῦντο νὰ τρέφωσιν ἵππους, κατ' Ἐφορον (22), λέγοντα προσέτι· « Τῶν ἀρχαίων τὰ μὲν κατὰ τὰς διοικήσεις ἔχειν τὰς αὐτὰς ἐπωνυμίας, ὥσπερ καὶ τὴν τῶν Γερόντων ἀρχὴν καὶ τὴν τῶν Ἰππέων ».

(19) Cauer, del. 38.

(20) Ἰδ. Τόμ. Α, σ. 59.

(21) Πολ. Β, 7, 4.

(22) Στράβ. Ι', 737.

Καὶ περὶ τῆς δικαστικῆς δὲ νομοθεσίας τῶν Κρητῶν οὐδὲν γνωρίζομεν ἰδιαίτερον, πλὴν ὅτι αὐτὴ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ῥαδάμανθον, καὶ ἐθρυλλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ Ῥαδαμάνθου δίκαιον(23). Φαίνεται δ' ὅτι κατ' αὐτὸ ἡ κληρονομία τοῦ πατρὸς περιήρχετο εἰς τὸν πρωτότοκον τῶν υἱῶν, ὁφείλοντα νὰ προνοῇ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἅτινα, κατὰ τὸν Κρήτα ἐπιμενίδην (24), ἐκαλοῦντο ἐν Κρήτῃ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν διὰ περιληπτικῆς ἐπωνυμίας Ὀμόκαποι, ἐξ οὗ πιθανολογεῖται ὅτι ὁ κληρονόμος ἦν ὡς πρὸς αὐτοὺς ὁ ἐν ἄλλαις τοῦλάχιστον δωρικαῖς πολιτείαις ἐστιοπάμων, ἥτοι ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἐστίας (25), καλούμενος.

Καὶ ὡς πρὸς τὰ δανείσματα δὲ μνημονεύεται (26) νόμος, ἡ μᾶλλον ἔθιμον, ἂν οὐχὶ κοινὸν τῶν Κρητῶν, τοῦλάχιστον τῶν Κνωσίων, καθ' ὃ ὁ δανειζόμενος ἤρπαζε διὰ προσποιητῆς ληστείας τὸ δάνειον, οὐχ' ἦττον ὅμως ὁφείλων μετὰ ταῦτα ἀναμφιβόλως ν' ἀποδώσῃ καὶ ἀρχαῖον καὶ τόκον. Ἦν δὲ τοῦτο βεβαίως λείψανον καὶ ἀνάμνησις τῶν κατὰ τὴν κατάκτησιν, ὅτε οἱ Δωριεῖς, ἀφ' οὗ ἐλήστευσαν τοὺς ἐγχωρίους, μετὰ ταῦτα, εὐνομίας ἐλθούσης, ἀπέδωκαν τὰ ληστευθέντα, ἢ ἴσως ὅτε, λεηλατηθέντων τῶν ἰθαγενῶν, ἵνα μὴ φανῇ τις διάκρισις, ἐγένετο τοιαύτη διαρπαγὴ καὶ ἐν Κνωσσῷ, ἀλλὰ πλαστὴ αὕτη, διότι οἱ Κνώσσιοι ἦσαν (ὡς ὑποτίθεται) ὁμόφυλοι τοῖς κατακτηταῖς.

Λέγει δ' ὁ Πλάτων (27) ἀπλουστάτην, ὡς ἦν ἐπόμενον διὰ τὸ ἀρχαῖκόν αὐτῆς, τῶν Κρητῶν τὴν διαδικασίαν,

(23) Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. Ε, 3.

(24) Ἀριστοτ. Πολιτ. Α, 1, 6.

(25) Ἰδ. κατωτ. Βιβλ. Γ, Μέρ. Β, Κεφ. ΙΑ.

(26) Πλούτ. Ἑλλην. Ζητ. Ζ.

(27) Νόμ. ΙΒ, σελ. 948, ἔκδ. Σέρ.

υνισταμένην εἰς ἀμοιβαῖον ὄρκον ὃν ἔδιδον οἱ διάδικοι περὶ τοῦ ἀμνησθητομένου πράγματος.

Σπουδαίας δὲ καὶ λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Κρητῶν περιέχει τὸ εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου τούτου προσαρτηθὲν παράρτημα.

Ἦν λοιπὸν τὸ Κρητικὸν πολίτευμα κατ' οὐσίαν αὐτὸ τὸ τῶν ἀρχαίων Ἀνάκτων, ἀλλ', ἔνεκα τῆς εἰσβολῆς καὶ τῆς κατακτῆσεως, ἀπὸ βασιλικοῦ εἰς ἀριστοκρατικὸν μεταπεσόν, καὶ συγγενὲς πρὸς τὸ διὰ τὰς αὐτὰς περιστάσεις ἀναλόγως μεταρρυθμισθὲν καὶ τῶν ἄλλων ὀωρικῶν χωρῶν, ἰδίως δὲ τὸ τῆς Σπάρτης, ἀλλ' οὐχὶ ἐκείνου μίμησις, ὡς τινὲς (28) ἔνεκα ταύτης τῆς ὁμοιότητος, καὶ παρὰ πᾶσαν χρονολογικὴν πιθανότητα ἐξέλαβον.

Ἀλλ' εἰς τῶν Κρητῶν τὸν χαρακτηῖρα ἀπεδίδοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐλαττώματά τινα ἐξ ὧν προέκυψε καὶ ἡ τῶν πολιτικῶν αὐτῶν θεσμῶν παρακμή. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἡ ψευδολογία, ὥστε περὶ αὐτῶν περιήδετο τὸ «*Κρητες αἰεὶ ψεῦσται*», καὶ ἡ πλεονεξία, ἡ ἐπιθυμία τοῦ «*εἰς ἄπειρον κτᾶσθαι*», κατὰ τὸν Πολύβιον (29), ὅστις καὶ ταῦτα λέγει περὶ αὐτῶν· «*Καθόλου δ' ὁ περὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ πλεονεξίαν τρόπος οὕτως ἐπιχωριάζει παρ' αὐτοῖς, ὥστε παρὰ μόνοις Κρηταιεῦσι τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων μηδὲν αἰσχρὸν νομίζεσθαι κέρδος*». Ἠλάττου δὲ φυσικῶς ἡ ἰδιοτέλεια τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν μητρίδα, ὡς, κατὰ Πλάτωνα (30), ὠνόμαζον τὴν πατρίδα οἱ Κρητες, καὶ ἡ διαφθορὰ ἐπέφερε τὴν πρὸς τοὺς νόμους ὀλιγωρίαν καὶ τὴν καταδόλιευσιν αὐτῶν. Προσέτι δέ, εἰς τὴν Κρήτην, ὡς νῆσον καὶ ἀποκε-

(28) Στράβ. Ι', 4, 17.

(29) ΣΤ, 43.

(30) Πολιτ. Θ.

κοιμένην τῆς μεγάλης συγκοινωνίας μετὰ τῶν ἐν τῇ στερεᾷ Δωριέων, ἡλαττώθη βαθμηδὸν εἰς ὀλίγα μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχαίων γενῶν ἐξ ὧν οἱ κόσμοι ἐλαμβάνοντο, καὶ ἔνεκα τούτου ἡ ἀρχὴ αὐτῶν, ἐπὶ Ἀριστοτέλους (31), εἶχεν ἀποβῆ τυραννική, ἣ ἐθεωρεῖτο ὡς τοιαύτη, καὶ ἡ κτῆσις αὐτῆς παρῆγε πολιτικὰς φατρίας, καὶ ἔριδας κορυφουμένας εἰς στάσεις. Ἦν δὲ τούτων ἀποτέλεσμα, ἡ τέχνασμα πολλάκις τῶν ἀντιπολιτευομένων, πρὸς παρακώλυσιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐνοχλούντων αὐτοὺς νόμων, ν' ἀποβάλλωσι τοὺς Κόσμους, ἢ ν' ἀναστέλλωσι τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, ὅτε ἡ Κρήτη ἔμενεν ἄνευ τακτικῶν ἀρχόντων. Πολλάκις γάρ, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἐκβάλλουσι συστάντες τινὲς τοὺς Κόσμους, ἢ τῶν συναρχόντων αὐτῶν, ἢ τῶν ιδιωτῶν». Καὶ ἐλέγετο ἡ τοιαύτη ἀναρχικὴ τῶν πραγμάτων κατάστασις ἐν Κρήτῃ ἀκοσμία. Ἐκ τῶν αἰτιῶν δὲ τούτων μετέπεσε τὸ πολίτευμα ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον ἐπὶ Πολυβίου (32), λέγοντος· «*Τὰ κατὰ τὰς ἀρχάς . . . παρ' αὐτοῖς . . . δημοκρατικὴν ἔχει τὴν διάθεσιν*», καὶ κατέπεσε τῶν Κόσμων ἡ δύναμις καὶ ἐπιρροή, ὥστε περιωρίσθη εἰς μόνον δικῶν τινῶν ἐπιμέλειαν καὶ ἐκτέλεσιν, ἡ δ' ἐκκλησία, καὶ ἐπομένως τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον τῶν ἰθαγενῶν, ἀπέβη κυριάρχης, καὶ ἔπαυσεν ἡ τέως ὑπάρχουσα ὁμοιότης τοῦ Κρητικοῦ πολιτεύματος μετὰ τοῦ Σπαρτιακοῦ.

(31) Πολιτ. Β, 7, 7.

(32) ΣΤ, 43.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ

(Τὰ κεφαλαῖα γράμματα δηλοῦσι τὰς στίλας τῆς ἐπιγραφῆς, οἱ δ' αὐτοῖς ἐπόμενοι ἀριθμοὶ τοὺς στίχους).

α'. (Ἀπαγωγή).

Α. 1-11. Ὁ προτιθέμενος νὰ δικάσθῃ πρὸς ἐλεύθερον ἢ δοῦλον, νὰ μὴ ἀπάγῃ, (τὸν ἀντίδικον) πρὸ τῆς δίκης· ἂν δὲ τὸν ἀπαγάγῃ, νὰ καταδικάζῃ αὐτὸν (ὁ δικαστής), διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον, εἰς (πρόστιμον) δέκα στατήρων (1), διὰ δὲ τὸν δοῦλον πέντε διὰ τὴν ἀπαγωγήν, καὶ ν' ἀποφασίζῃ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ (ἀπαχθέντος) ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Ἄν δ' (ὁ ἀπαγαγὼν) δέν (τὸν) ἀπολύσῃ, νὰ καταδικάζῃ (αὐτὸν ὁ δικαστής, διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον εἰς στατήρα, διὰ δὲ τὸν δοῦλον εἰς δραχμήν, καθ' ἡμέραν ἐκάστην, μέχρις οὗ (τὸν) ἀπολύσῃ. Περὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν ν' ἀποφασίζῃ ὁ δικαστής (κατὰ συνείδησιν), ὁμώσας (2).

11-13. Ἄν δὲ (ὁ διάδικος) ἀρνηῖται τὴν ἀπαγωγήν, καὶ δέν ὑπάρχῃ μάρτυς, ν' ἀποφασίζῃ ὁ δικαστής ὁμώσας.

(1) 40 Δραχμῶν.

(2) Ὡς ὀρκωτός, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας συνειδήσεως. Ὁ ὄρκος εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς εὐθυδικίας του.

14-16. Ἄν δ' ἀμφισβητῇται ἂν (ὁ ἀπαχθεὶς) ᾗν ἐλεύθερος ἢ δοῦλος, νὰ νικῶσιν οἱ διισχυριζόμενοι ὅτι ᾗν ἐλεύθερος (3).

17-23. Ἄν δὲ (οἱ ἀντίδικοι) ἀμφισβητῶσι περὶ τοῦ τίς ὁ ἰδιοκτήτης δούλου, ν' ἀποφασίζῃ (ὁ δικαστής) κατὰ τὴν κατάθεσιν μάρτυρος· ἂν δ' ἀμφότεροι ἔχωσι μάρτυρας, ἢ οὐδέτερος, ν' ἀποφασίζῃ ὁμώσας ὁ δικαστής.

23-34. Ἄν δὲ νικηθῇ ὁ κατέχων (τὸν ἀμφισβητούμενον), ἂν μὲν οὗτος ᾗ ἐλεύθερος, νὰ τὸν ἀπολύῃ ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, ἂν δὲ δοῦλος, νὰ τὸν ἀποδίδῃ ἐπὶ χειρας· καὶ ἂν δὲν ἀπολύσῃ (τὸν μὲν) ἢ δὲν ἀποδώσῃ (τὸν δέ), νὰ καταδικάζῃ (ὁ δικαστής τὸν κατέχοντα), εἰς πρόστιμον, διὰ μὲν τὸν ἐλεύθερον, πεντήκοντα στατήρων, καὶ εἰς στατήρα δι' ἐκάστην ἡμέραν μέχρι τῆς ἀπολύσεως, διὰ δὲ τὸν δοῦλον, δέκα στατήρων, καὶ εἰς δραχμὴν δι' ἐκάστην ἡμέραν μέχρι τῆς ἐγχειρήσεως.

34-38. Ἄν (δ' εἰς ταῦτα) καταδικάσῃ ὁ δικαστής, νὰ εἰσπράττηται κατ' ἔτος (τούτων) (4) τὸ τρίτον ἢ καὶ ὀλιγώτερον, οὐχὶ δὲ περισσότερον (5)· καὶ περὶ τοῦ καιροῦ (τῆς ἐντελοῦς ἀποτίσεως) ν' ἀποφαίνεται ὁμώσας ὁ δικαστής.

38-45. Ἄν δ' ὁ δοῦλος προσφύγῃ εἰς ναὸν (ὡς εἰς ἄσυ-

(3) Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρας ποινῆς, καὶ μείζονα ἐξασφάλισιν τῶν ἐλευθέρων.

(4) Τοῦ προστίμου.

(5) Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποτίσεως τῶν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μεγάλων τούτων ποσοτήτων. Ἄλλοι ἐκλαμβάνουσι τὸ τρίτον τοῦ κειμένου ὡς δηλοῦν τριπλάσια, καὶ ἐννοοῦσιν ὅτι «ἐντὸς ἐνὸς ἔτους νὰ μὴ πληρῶνῃ ὁ καταδικασθεὶς ἐν ὅλοις πλέον τοῦ τριπλασίου τοῦ προστίμου, ἦτοι διὰ τὸν ἐλεύθερον πλέον τῶν $3 \times 50 = 150$, διὰ τὸν δοῦλον πλέον τῶν $3 \times 10 = 30$ στατήρων»· ἢ ἄλλως «μετὰ παρέλευσιν ἔτους τὸ τριπλάσιον τῆς ἀξίας τοῦ δούλου. Ἴσως δέ, ἂν παρατείνῃ τὴν παράνομον κράτησιν πέραν ἐνὸς ἔτους, νὰ πληρῶνῃ μέχρι τριπλοῦ τοῦ προστίμου». Ἡ δ' ἐννοια : ἂν ὁ νικηθεὶς παραδῶσῃ τὸν δοῦλον ἐντὸς τοῦ ἔτους, νὰ πληρῶνῃ μόνον τὸ τρίτον τοῦ προστίμου, δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου.

λον), ὁ νικηθεὶς (6) ὀφείλει νὰ (τὸν) καλέσῃ ἐνώπιον δύο μαρτύρων ἐνηλίκων (7) καὶ ἐλευθέρων, ἢ ὁ ἴδιος, ἢ ἄλλος ἀπ' αὐτοῦ (ἐνεργῶν), καὶ νὰ καταδείξῃ εἰς τίνα ναὸν προσέφυγεν· ἂν δὲ δὲν (τὸν) καλέσῃ ἢ δὲν καταδείξῃ (τὸν ναόν), νὰ ὑπόκειται εἰς τὰς (ἀνωτέρω) διατάξεις (τοῦ νόμου).

45-48. Ἄν δὲ οὐδ' (οὕτω δυνηθῇ) νὰ τὸν ἀποδώσῃ ἐντός τοῦ ἔτους, ν' ἀποδίδῃ τὴν διπλὴν ἀξίαν αὐτοῦ (8).

48-50. Ἄν δέ, διαρκούσης τῆς δίκης, ἀποθάνῃ (9), ν' ἀποδίδῃ (ὁ νικηθεὶς) τὴν ἀπλὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

50-54. Ἄν δ' ὁ ἀπαγαγὼν ἐστὶν εἷς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Κόσμων, ἢ ἄλλος τις ἀπαγάγῃ (δοῦλον) Κόσμου, ὁ δὲ Κόσμος δὲν θελήσῃ νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν δίκην (10), καὶ ὁμοῦ νικηθῇ (κατ' ἐρήμην), νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἀπότισιν πάντων τῶν ἀνωτέρω ὠρισμένων.

55-B, 2. Ὁ ἐνάγων νενικημένον (11), ἢ (δοῦλον) εἰς ἐνέχυρον (αὐτῷ) δεδομένον, δὲν ὑπόκειται εἰς ποινὴν.

6'. (Βιασμός).

B, 2-16. Ἄν (τις) βιάσῃ ἐλεύθερον ἢ ἐλευθέραν, νὰ πληρώνῃ ἑκατὸν Στατῆρας, ἂν δὲ τέκνον ἀφεταιρίου (1) δέκα.

(6) Ὡς ἡττηθεὶς, ὀφείλει νὰ τὸν ἀποδώσῃ, ἀλλὰ δὲν δύναται, διότι ὁ δοῦλος κατέφυγεν εἰς ναόν.

(7) Δρομέων ἐν τῷ καιμένῳ.

(8) Κεῖμ. Τιμὰς δὲν δύναται νὰ σημαίνῃ ἐνταῦθα τὸ πρόστιμον, διότι τοῦ δούλου, καταφυγόντος εἰς ναόν, ὁ ἡττηθεὶς κύριος δὲν δύναται νὰ ὑπάγῃται ἢ εἰς τὴν πρώτην διάταξιν τοῦ στ. 23-24.

(9) Πιθανῶς ὁ δοῦλος, διότι ὑπὲρ τοῦ δεσπότου ὑπάρχει ἡ πρόληψις ὅτι θὰ τὸν ἀπέδιδεν ἐμπροθέσμως, ἂν ἐνικᾶτο.

(10) Τὸ καίμενον «ἢ κ' ἀποστῇ μωλεῖν», δύναται, μετὰ κόμματος πρὸ τοῦ μωλεῖν», νὰ ἐννοηθῇ καὶ «ὁψέποτε ἐξέλθῃ τῆς ἀρχῆς, νὰ δικάζεται καὶ νὰ ὑπόκειται κτλ. ».

(11) Πιθανῶς δοῦλον.

(1) Περιόικου, ὑπηκόου.

*Αν δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἢ ἐλευθέραν, τὰ διπλά· ἂν δ' ἐλεύθερος δοῦλον ἢ δούλην οἰκογενῇ (2), πέντε, ἂν δ' ἰδίαν δούλην οἰκογενῇ δύο. *Αν δὲ δούλην μὴ οὔσαν παρθένον, εἰ μὲν δι' ἡμέρας, ἓνα ὁβολόν, εἰ δὲ διὰ νυκτός, δύο (3). *Ισχυρώτερος δὲ νὰ θεωρῇται ὁ ὅρκος τῆς δούλης (4).

16-20. *Αν δὲ βιάσῃ τὴν ἐλευθέραν, ἀνεχομένου (5) τοῦ κηδεμόνος (αὐτῆς), καὶ ὑπάρχοντος μάρτυρος, νὰ πληρῶνῃ 10 στατῆρας.

20-28. *Αν μὲν συλληφθῇ ὁ μοιχὸς ἐλευθέρας ἐν (τῇ οἰκίᾳ) τοῦ πατρός, τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς, νὰ πληρῶνῃ 100 στατῆρας, ἂν δ' εἰς οἰκίαν ἄλλου 50 (6). Ὁ δὲ (κόρης) ἀφεταιρίου, 10· δοῦλος δὲ (μοιχὸς) ἐλευθέρας, τὰ διπλάσια· δοῦλος δὲ δούλης, πέντε (7).

28-36. Νὰ προσκαλῇ δὲ (ὁ δικαστής) πρὸ τριῶν μὲν μαρτύρων τοὺς κηδεμόνας τοῦ συλληφθέντος (ἐλευθέρου), πρὸ δύο δὲ μαρτύρων τὸν κύριον τοῦ δούλου, νὰ λυτρώσωσιν αὐτοὺς (καταβαλόντες τὰ πρόστιμα) ἐντὸς πέντε ἡμερῶν. *Αν δὲ δὲν τοὺς λυτρώσωσι, νὰ δύνανται (οἱ συλλαβόντες αὐτοὺς) νὰ τοὺς κάμνωσιν ὅ,τι θέλουσιν.

36-45. *Αν δὲ (ὁ συλληφθεὶς) λέγῃ ὅτι κατεδολιεύθη, ὁ συλλαβὼν νὰ ὁμνύῃ, ἐπὶ ποινῇ 50 στατήρων, καὶ ἀνωτέρα, μετὰ τεσσάρων ἄλλων, ἐκάστου καταρωμένου ἐαυτοῦ (ἂν ἐψευσθῇ). ἂν δ' ἢ ἀφεταιριος, μετὰ δύο ἄλ-

(2) Οἰκέα, ἔνδοθ' ἰδία, ἢ ἴσως ἐνδοθιδία, κατὰ τὸ « κατοικίδιος ».

(3) Διότι διὰ νυκτός ἡ παθοῦσα δυσκολώτερον ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ.

(4) Ταύτην ἀποδίδω τὴν ἔννοιαν εἰς τὸ « ὀρκιωτέραν ἡμεν ». Ὁ νόμος ἐστὶν εὐνούστερος τῇ παθούσῃ καὶ ἀσθενεστέρας.

(5) Ἀχεύοντος = ἀκέοντος.

(6) Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ νόμου γνωστὴ καὶ τῷ Αἰλιανῷ. Π. Ἰ, 1Β, 12.

(7) Αἱ αὐταὶ ποιναὶ ὡς αἱ ἀνωτέρω (2-10) ἐπὶ βιασμοῦ.

λυν· ἂν δοῦλος, νὰ ὁμνύῃ ὁ κύριος αὐτοῦ μεθ' ἐνὸς ἄλλου, ὃς συνέλαβεν αὐτὸν ἐν μοιχίᾳ, καὶ δὲν (τὸν) κατεδολιεύθη.

γ'. (Διαζύγιον· θάνατος ἐνὸς τῶν συζύγων).

Β, 45-Γ, 1. *Ἄν ἀνὴρ καὶ γυνὴ διαζευχθῶσι, νὰ λαμβάνῃ (ἡ γυνὴ) ὅ,τι εἶχεν ὅτε ἤλθεν εἰς τὸν ἄνδρα, καὶ τὰ ἡμίση τοῦ καρποῦ (1), ἂν προέρχεται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς χρημάτων, καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ κατεργασθέντων (2), καὶ προσέτι πέντε στατῆρας, ἂν ὁ ἀνὴρ ἦ αἷτιος τοῦ διαζυγίου (3). *Ἄν δὲ διίσχυρίζηται ὁ ἀνὴρ ὅτι δὲν εἶναι (αὐτὸς) αἷτιος, νὰ κρίνῃ ὁμῶσας ὁ δικαστής.

Γ, 1-9. *Ἄν δὲ (ἡ γυνὴ) λάβῃ ἄλλο τι τοῦ ἀνδρός, νὰ πληρώνῃ 5 στατῆρας, ἀποδιδούσα καὶ ὅ,τι ἔλαβε καὶ ὅ,τι κρυφίως ἀφῆρεσε (4)· δι' ὅσα δ' ἄρνείται (ὅτι τὰ ἔλαβε), νὰ ἐπιβάλλῃ ὁ δικαστής ὄρκον εἰς τὴν γυναῖκα πρὸς τῆς Ἀρτέμιδος, παρὰ τὸ Ἀμυκλαῖον καὶ τὴν Τοξίαν (5).

10-13. Δι' ὅ,τι δ' ἀφαιρέσῃ τις παρὰ γυναικὸς ἥτις ὤμοσε, νὰ πληρώνῃ πέντε στατῆρας καὶ τὴν ἀξίαν (τῶν ἀφαιρεθέντων).

13-16. *Ἄν δὲ ξένος συμπράξῃ εἰς τὴν ἀφαίρεσιν (6), νὰ πληρώνῃ 10 στατῆρας καὶ διπλὴν τὴν ἀξίαν τῶν ὅσα ὁ δικαστής ὁμῶσας κρίνῃ ὅτι ἦσαν τ' ἀφαιρεθέντα.

(1) Πιθανῶς τῆς ἐπικαρπίας τῶν διὰ χρημάτων αὐτῆς ἀποκτηθέντων.

(2) «Ὅ,τι κ' ἐνυγράνῃ», κατὰ πρῶτον λόγον τῶν ὑφαντικῶν ἔργων τῆς, διότι ταῦτα ἦσαν τὰ κυριώτερα ἔργα τῶν γυναικῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

(3) «Χηρεύσεως».

(4) «Παρέλῃ».

(5) Ἀμυκλαῖος, ὁ Ἀπόλλων τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀμυκλῶν· Τοξία δέ, ἡ τόξον φέρουσα, πιθανῶς ἡ ἐν αὐτῷ λατρευομένη Ἀρτεμις, ὡς τόξιος ἐλέγετο ὁ Ἀπόλλων ἐν Σικυῶνι. Ἡσύχ. Τοξίου βουνός.

(6) Ἴσως εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις, 1 καὶ 10.

17-24. *Αν ὁ ἀνὴρ ἀποθάνῃ, τέκνα καταλιπών, ἡ γυνή, ἂν θέλῃ, δύναται νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου, παραλαβοῦσα τὰ ἑαυτῆς, καὶ εἴ τι ἔτι τῇ εἶχε δώσει ὁ ἀνὴρ, κατὰ τὰ ὠρισμένα, ἐνώπιον τριῶν ἐνηλίκων καὶ ἐλευθέρων μαρτύρων. *Αν δ' ἀφαιρέσῃ τι τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ τέκνα, νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

24-31. *Αν δὲ τὴν ἀφήσῃ (ὁ ἀνὴρ) ἄτεκνον, νὰ λαμβάνῃ τὰ ἑαυτῆς, καὶ τῶν εἴ τι εἶχε ἐργασθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τὸ ἥμισυ, καὶ μετὰ τῶν συγκληρονόμων συγγενῶν μερίδα ὠρισμένην τῆς τῶν κτημάτων ἐπικαρπίας, καὶ ὅ,τι τῇ ἔδωκεν ὁ ἀνὴρ κατὰ τὰ ὠρισμένα. *Αν δ' ἄλλο τι ἀφαιρέσῃ νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

31-36. *Αν δὲ γυνὴ ἀποθάνῃ ἄτεκνος, νὰ δίδωνται τὰ αὐτῇ ἀνήκοντα εἰς τοὺς δικαιουμένους κληρονόμους (αὐτῆς), ὡς καὶ τὰ ἥμισυ τῶν ὅσα ἡργάσθη ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἐπικαρπίας, καθ' ὅσον πηγάζει ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῆς.

37-40. *Αν ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ θελήσῃ νὰ δώσῃ ἀμοibaῖόν τι δῶρον (7), ἔστω τοῦτο ἐν ἔνδυμα, ἢ δώδεκα στατήρες ἢ ἡ ἀξία δώδεκα στατήρων· οὐχὶ δὲ περισσότερον.

40-44. *Αν οἰκέτις (8) χωρισθῇ ἀπὸ οἰκέτου εἴτε ζῶντος εἴτε ἀποθανόντος (9), νὰ λαμβάνῃ τὰ ἴδια ἑαυτῆς. *Αν δ' ἄλλο τι λάβῃ, νὰ ὑποβάλληται εἰς δίκην.

44-52. *Αν γυνὴ διεζευγμένη (10) ἀποκτήσῃ τέκνον, νὰ φέρεται (αὐτὸ) εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς ἐνώπιον τριῶν μαρτύρων· ἂν δὲ (ὁ ἀνὴρ) δὲν δεχθῇ (αὐτό), νὰ ἐναπόκει-

(7) «Κόμιστρα», ἄγνωστον τί τὸ οὕτω καλούμενον. Ἴσως δωρεὰ μεταξὺ ζώντων. Καθ' Ἡσύχ. Κομιστῆς δηλοῖ ἐπιμελητῆς.

(8) Δούλη οἰκοδίαίτος.

(9) Διὰ διαζυγίου ἢ διὰ θανάτου.

(10) «Χηρεύουσα» δηλοῖ ἐν γένει τὴν στερηθεῖσαν τοῦ ἀνδρός.

τα εἰς τὴν μητέρα ἢ νὰ θρέψῃ ἢ νὰ ἐκθέσῃ τὸ τέκνον. Ἰσχυρώτερος δὲ νὰ θεωρῇται ὁ ὅρκος τῶν συγγενῶν (τῆς γυναικὸς) καὶ τῶν μαρτύρων περὶ τοῦ ἂν ἔφεραν (τὸ παιδίον εἰς τοῦ πατρὸς τὴν οἰκίαν).

2-Δ, 3. Ἄν δ' οἰκέτις γεννήσῃ ἐστερημένη τοῦ ἀνδρός τῆς, τὸ τέκνον νὰ κομίζεται εἰς τὸν κύριον τοῦ ποτὲ συζύγου τῆς ἐνώπιον δύο μαρτύρων. Ἄν δ' οὗτος δὲν (τὸ) δεχθῇ, νὰ δίδηται τὸ τέκνον εἰς τὸν κύριον τῆς ἐκείτης (11).

Δ, 3-7. Ἄν δ' ἤθελε νυμφευθῇ ἐκ νέου τὸν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἐνιαυτοῦ, τὸ παιδίον νὰ δίδηται εἰς τὸν κύριον τοῦ οἰκέτου, καὶ ἰσχυρώτερος νὰ ᾖ ὁ ὅρκος τοῦ κομίσαντος αὐτό, καὶ τῶν μαρτύρων.

8-14. Γυνὴ διεζευγμένη, ἂν ἐκθέσῃ παιδίον πρὶν ἢ πέμψῃ αὐτὸ κατὰ τ' (ἀνωτέρω) ὠρισμένα, καὶ νικηθῇ (ἐν τῇ δίκῃ), ἂν μὲν ᾖ (γυνὴ) ἐλευθέρου, θέλει πληρῶνει 50 στατήρας, ἂν δὲ δούλου, 25.

14-17. Ἄν δὲ (ὁ ἀνὴρ) δὲν ἔχῃ οἶκον εἰς ὃν νὰ κομισθῇ (τὸ παιδίον), ἢ αὐτὸς δὲν φανῇ, ἐὰν (ἡ μήτηρ) ἐκθέσῃ τὸ παιδίον, νὰ μένῃ ἀτιμώρητος.

18-23. Ἄν δ' οἰκέτις ἄγαμος μείνῃ ἔγγυος καὶ γεννήσῃ, τὸ τέκνον νὰ παραδίδηται εἰς τὸν κύριον τοῦ πατρὸς (τῆς) (12). ἂν δ' ὁ πατήρ τῆς δὲν ζῇ, εἰς τοὺς κυρίους τῶν ἀδελφῶν τῆς (13).

(11) Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι ἀνὴρ καὶ γυνὴ δὲν ἀνήκον πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν κύριον.

(12) Οὐχὶ τοῦ παιδίου, διότι οὗτος δύναται νὰ ᾖ ἄγνωστος.

(13) Οὐχὶ εἰς τὸν κύριόν τῆς, ἵνα μὴ οὗτος ἔχῃ ὄφελος ἐκ τῆς ἀκόσμου διαγωγῆς αὐτῆς. Ὁ κύριος τοῦ πατρὸς ἢ τῶν ἀδελφῶν τῆς δούλης ἐδύνατο νὰ ᾖ ἄλλος τοῦ ἰδικοῦ τῆς, διότι διὰ πωλήσεως, διὰ δωρεῶν κτλ. αἱ δοῦλαι ἠλλαζον κυρίους. Ἄν δὲ δὲν ἀνήκον εἰς ἓνα κύριον πάντες οἱ ἀδελφοί, βεβαίως θὰ ἐδίδοτο τὸ παιδίον τῷ τοῦ πρεσβυτέρου.

δ'. (Κληρονομικὸν δίκαιον, καὶ σχέσεις περιουσίας),

Δ. 23-27. Ὁ πατήρ ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων καὶ ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων· ἡ δὲ μήτηρ ἐπὶ τῶν ἰδίων κτημάτων.

27-29. Ἐν ὅσῳ ζῶσι δὲν ὑφίσταται ἀνάγκη διανομῆς.

29-31. Ἄν δέ τις (ἐκ τῶν τέκνων) ὑποστῇ ζημίαν (1), ν' ἀπονέμηται εἰς τὸν ζημιωθέντα ἢ κατὰ τὸν νόμον (μερὶς αὐτοῦ) (2).

31-44. Ἐὰν δέ τις ἀποθάνῃ, αἱ μὲν ἐν τῇ πόλει οἰκίαι καὶ πάντα τὰ ἐν αὐταῖς, καὶ ὅσας δὲν κατοικοῦσιν οἰκέται εἰς τὴν χώραν (3), καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰ κερασφόρα (4), ὅσα δὲν ᾧσι τοῦ οἰκέτου, νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τοὺς υἱούς. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ κτήματα νὰ διαιρῶνται καλῶς, καὶ (ἐξ αὐτῶν) νὰ λαμβάνωσιν οἱ μὲν υἱοί, ὅσοι καὶ ἂν ᾧσιν, ἀνὰ δύο μερίδας ἕκαστος, αἱ δὲ θυγατέρες, ὅσαι καὶ ἂν ᾧσιν, ἐκάστη ἀνὰ μίαν μερίδα.

45-46. Νὰ διανέμωνται δὲ καὶ τὰ κτήματα τῆς μητρὸς, ἂν ἀποθάνῃ, ὡς ὠρίσθῃ περὶ τῶν τοῦ πατρὸς.

46-48. Ἄν δὲ κτήματα ἄλλα δὲν ὑπάρχωσι, μόνον δὲ μία οἰκία, νὰ λαμβάνωσιν αἱ θυγατέρες ὅ,τι ὠρίσθῃ (5).

48-E, 1. Ἄν δὲ θέλῃ, ζῶν ἔτι ὁ πατήρ, νὰ δώσῃ

(1) « Ἀταθείη », ἐκ τοῦ ἄτη.

(2) Διὰ νὰ ἔχῃ πῶς νὰ πληρώσῃ τὴν ζημίαν.

(3) Οἱ Κλαρῶται ἢ ἀφομιῶται.

(4) « Καρταίποδα » (Κραταίποδα), τὰ μεγάλα ζῶα. Πίνδ. Ὀλ. ΙΓ, 114.

(5) Ἄν ὑπάρχῃ, πλὴν τῆς οἰκίας, περιουσία τῆς μητρὸς, τότε μέρος αὐτῆς· ἂν ὅμως ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς μόνον οἰκία καταλείπηται, τότε ἀσαφές ἂν (κατὰ τὰ ὠρισμένα) οὐδὲν θὰ λαμβάνωσιν, ἢ ἂν, πωλουμένης αὐτῆς, θὰ διανέμηται ἡ ἀξία της.

(προῖχα) εἰς τὴν νυμφευομένην (θυγατέρα του), νὰ τῇ δίδῃ κατὰ τὰ (ἄνωτέρω) ὠρισμένα, οὐχὶ περισσότερα· ἂν δ' εἰς τὰ πρὶν(6) ἔδωκεν ἢ τῇ ἐγγυήθῃ (τι), ταῦτα μόνα (αὕτη) νὰ λαμβάνῃ, οὐχὶ δ' ἄλλην μερίδα κατὰ τὴν διανομήν.

Ε, 1-9. Γυνὴ κτήματα μὴ ἔχουσα, ἂν ὁ ἀδελφὸς (τῇ) εἰς εὐχὴ δώσῃ ἢ ἐγγυηθῇ (τι), ἢ ἂν αὕτη εἴχῃ (τι) κληρονομήσῃ ὅτε ὁ Αἰθαλεὺς στάρτος (ἐπρυτάνευε) (8), Κόσμοι δ' ἦσαν Κύλλος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, νὰ μετέχῃ τῆς διανομῆς, διὰ δὲ ὅσα ἔλαβε πρὶν, νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς δίχην(9).

9-13. Ἄν δ' ἀποθάνῃ ἀνὴρ ἢ γυνή, καὶ ὑπάρχωσι τέκνα ἢ ἔγγονοι ἢ δυσέγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα (κατὰ τὰς ἄνωτέρω διατάξεις).

13-17. Ἄν δ' οὐδεὶς τούτων ὑπάρχῃ, ἀλλ' ἀδελφοὶ τοῦ ἀποθανόντος, καὶ ἀδελφῶν τέκνα ἢ ἔγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

17-22. Ἄν δ' οὐδὲ τούτων τις ᾖ, ἀλλ' ἀδελφαὶ τοῦ ἀποθανόντος, καὶ τούτων τέκνα ἢ ἔγγονοι, αὐτὰ νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

22-24. Ἄν δ' οὐδεὶς τούτων ὑπάρχῃ, νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα οἱ (ἄλλοι) δικαιοῦχοι οἵοι δήποτε (10).

25-28. Ἄν δὲ δικαιοῦχοι δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνωσι

(6) Πρὶν, δηλαδή πρὸ τούτου τοῦ νόμου.

(7) «Ἐπέσπενσε».

(8) Στάρτοι, καθ' Ἡσίοχον: «αἱ τάξεις τοῦ πλήθους». Μία δ' αὐτῶν ἐν Κρήτῃ ἦν ὁ τῶν Αἰθαλέων. "Id. Rang. Ant. Hell. II, N. 2477. Πιθανῶς δ' εἰς τὰς λέξεις Αἰθαλεὺς στάρτος παρελείφθη τὸ ἐν Σ ἐκ λάθους τοῦ λιθοξόου. Φαίνεται δὲ ὅτι, ὡς αἱ ἀττικαὶ φυλαί, οὕτω καὶ οἱ στάρτοι ἤρχοντο ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἀρχήν, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλαμβάνοντο οἱ ἐκάστοτε Κόσμοι.

(9) Αἰνίσσεται βεβαίως ἐποχὴν πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νέου νόμου, καὶ θέλει τοῦτον μὴ ὀπισθενεργὸν διὰ τὰς ἀπόρους γυναῖκας.

(10) «Ὁποῦκ' ἢ» ἢ «ὀπόκ' ἢ». Ἰσως: Ὅσοι καὶ ἂν ᾶσι;

τὰ κτήματα ἐκεῖνοι οἵτινες κληρωθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν (11).

28-34. Ἄν δ' ἐκ τῶν δικαιοῦχων οἱ μὲν θέλωσι νὰ διανεμηθῶσι τὰ κτήματα οἱ δὲ οὐχί, νὰ ὀρίζη ὁ δικαστὴς νὰ δίδωνται ὅλα τὰ κτήματα εἰς τοὺς θέλοντας τὴν διανομήν, πρὶν ἢ διανεμηθῶσι (12).

35-39. Ἄν δέ, μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστοῦ, εἰσβάλλῃ (τις) διὰ βίας, ἢ διαρπάξῃ, θέλει πληρόνει 10 στατήρας καὶ τὴν ἀξίαν (τῶν διαρπαγέντων) διπλῆν.

39-44. Ἄν δὲ δὲν θέλωσιν (οἱ δικαιοῦχοι) νὰ διανεμηθῶσι τινὰ τῶν ζώων (13) καὶ καρπῶν καὶ ἱματίων, καὶ δεμάτων (14), καὶ ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων (15), ὁ δικαστὴς ὁμώσας ν' ἀποφασίζῃ ὡς πρὸς τ' ἀμφισβητούμενα.

44-51. Ἄν δέ, διανεμόμενοι τὰ κτήματα, δὲν συμφωνῶσιν ὡς πρὸς τὴν διανομήν, νὰ πωλῶνται τὰ κτήματα, καὶ δίδοντες αὐτὰ εἰς τὸν πλειοδότην, νὰ λαμβάνωσιν ἕκαστος τὸ ἐπιβάλλον αὐτῷ μέρος τῆς ἀξίας.

52-54. Ἐπὶ δὲ τῆς διανομῆς τῶν κτημάτων νὰ παρευρίσκωνται μάρτυρες ἐνήλικες, ἐλεύθεροι, τρεῖς ἢ περισσότεροι.

55-ΣΤ, 2. Ἄν δέ (τις) δίδῃ εἰς τὴν θυγατέρα του (προίκα), νὰ ἰσχύωσιν οἱ αὐτοὶ ὀρισμοί.

ΣΤ, 2-7. Ἄν ὁ πατήρ ζῇ, κτήματα τοῦ πατρὸς νὰ μὴ ἀγοράζωνται οὐδὲ παραλαμβάνωνται εἰς παρακαταθήκην

(11) « Ἰωντι ὁ κλᾶρος τᾶς οἰκίας ». Πρέπει νὰ εἰκασθῇ ὅτι ὅταν ἔμενεν οἰκία ἀδέσποτος ἐξ ἀδιαθέτου, οἱ πολῖται ἐκληροῦντο εἰς κατοχὴν αὐτῆς.

(12) Ἐκλέγων μεταξὺ τῶν ἀξιῶσεις ἔχόντων τοὺς ἥττον ἀπαιτητικούς.

(13) « θνητῶν ». Ἰδ. Ἡρόδ. Β, 68. — Α, 216.

(14) « Ἀμφιδήμαν ». Ἰσως στρωμάτων.

(15) « Ἐπιπολαίων χρημάτων ». Ἰσως ἐπίπλων; Ἄλλ' ἐν Ἡσυχίῳ: « Ἐπιπολαῖδες, περόναι, αἷς αἱ γυναῖκες περονῶνται » ὥστε ἰσως ἀντικειμένων καλῶπισμοῦ.

(ὡς τὸ τρίτου) παρὰ τοῦ υἱοῦ. Ὅ,τι ὅμως οὗτος ὁ ἴδιος κερ-
δίσει ἢ ἀποκτήσει, τοῦτο δύναται νὰ τὸ πωλήσῃ, ἂν θέλῃ.

7-12. Οὐδ' ὁ πατήρ τὰ τῶν τέκνων, ὅσα αὐτὰ ἤθελον
κροδήσει ἢ ἀποκτήσει, οὐδ' ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς νὰ
πωλῇ ἢ ὑποθηκεύῃ, οὐδ' ὁ υἱὸς τὰ τῆς μητρὸς (αὐτοῦ).

12-25. Ἄν δέ τις ἀγοράσῃ, ἢ λάβῃ εἰς ὑποθήκην ἢ
ὡς ἐγγύησιν, καὶ δεχθῇ ἄλλως γεγραμμένα καὶ μὴ σύμ-
φωνα πρὸς τὰ ἐνταῦθα γεγραμμένα, τὰ μὲν κτήματα νὰ
εἶναι τῆς μητρὸς ἢ τῆς γυναικὸς (16), ὁ δὲ πωλήσας, ἢ
παρακαταθείς, ἢ δοὺς τὴν ἐγγύησιν, νὰ πληρῶνῃ εἰς τὸν
ἀγοράσαντα ἢ δεχθέντα τὴν παρακαταθήκην ἢ τὴν ἐγγύη-
σιν τὸ διπλοῦν, καὶ τὸ ἀπλοῦν διὰ πᾶσαν ἄλλην βλάβην
(ἣν ἤθελε τῷ ἐπιφέρει) (17). Διὰ δὲ τὰ πρὶν γενόμενα νὰ
μὴ ὑπόκειται εἰς δίκην (18).

25-31. Ἄν δ' ὁ ἀντίδικος ἀμφισβητῇ περὶ τῆς ἀμφι-
σβητουμένης ἀξίας ὅτι δὲν εἶναι τῆς μητρὸς ἢ τῆς γυναι-
κὸς, νὰ διεξάγῃται ἡ δίκη ὅπου ἀνήκει, παρὰ τῷ δικαστῇ,
ὡς ἐστὶν ὠρισμένον δι' ἐκάστην τῶν περιστάσεων.

31-36. Ἄν δ' ἀποθάνῃ μήτηρ τέκνα καταλιποῦσα, ὁ
πατήρ νὰ ἔχῃ τὴν διάθεσιν τῶν μητρῶων, ἀλλ' οὐδὲν νὰ
πωλῇ ἢ νὰ ὑποθηκεύῃ ἂν δὲν συγκατανεύωσι τὰ τέκνα ὅταν
εἶναι ἐνήλικα.

37-44. Ἄν δέ τις ἄλλως ἀγοράσῃ ἢ δεχθῇ ὑποθήκην,
τὰ μὲν κτήματα ν' ἀποδίδωνται εἰς τὰ τέκνα, εἰς τὸν ἀγο-
ράσαντα δὲ ἢ δεχθέντα ὑποθήκην ὁ πωλήσας ἢ ὑποθηκεύ-
σας νὰ πληρῶνῃ τὸ διπλάσιον τῆς (ἣν ἔλαβε τιμῆς), καὶ
πάσης ἄλλης ζημίας τὸ ἀπλοῦν.

(16) Ἐννοεῖται « καὶ τῶν τέκνων », παραλειφθέν.

(17) Διότι διὰ τῆς παρανόμου πωλήσεως κτλ. τοῦτον μάλιστα ἔβλαψε.

(18) Δηλαδή ὅτι ὁ νόμος δὲν ἔχει ὀπισθενεργὸν δύναμιν.

44-46. Ἄν δὲ (ὁ πατήρ) ἄλλην νυμφευθῇ, τὰ τέκνα νὰ λαμβάνωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὰ κτήματα τῆς μητρὸς.

ΣΤ, 46-55. Ἄν δὲ προσφύγῃ τις (19) μακρόθεν ἐξ ἄλλης πόλεως ἀναγκαστικῶς κρατούμενος, καὶ ζητήσῃ (παρά τινος) νὰ λύσῃ τὸ χρέος του, ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν λύσαντα αὐτό, μέχρις οὗ ἀποδώσῃ τὸ ὀφειλόμενον (20). Ἄν δὲ δὲν συμφωνῶσιν ὡς πρὸς τὴν ποσότητα, ἢ δὲν θελήσῃ νὰ λύσῃ (τὸ χρέος), ὁ δικαστὴς ὁμώσας νὰ κρίνῃ τὴν ἀμφισβήτησιν.

55-Z, 4. Ἄν ἀπελεύθερος (21) νυμφευθῇ ἐλευθέραν, τὰ τέκνα νὰ εἶναι ἐλεύθερα· ἂν δ' ἐλευθέρα δοῦλον, δοῦλα νὰ εἶναι τὰ τέκνα.

Z, 4-10. Ἄν δ' ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς γεννηθῶσιν ἐλεύθερα καὶ δοῦλα τέκνα, ὅταν ἀποθάνῃ ἡ μήτηρ, ἂν ὑπάρχωσι κτήματα (αὐτῆς), νὰ τὰ λαμβάνωσιν οἱ ἐλεύθεροι. Ἄν δ' ἐλεύθεροι δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνωσιν αὐτὰ οἱ δικαιοῦμενοι (συγγενεῖς).

10-15. Ἄν δέ τις ἀγοράσας δοῦλον ἐκ τῆς ἀγορᾶς, δὲν τὸν μεταπώλῃσῃ (22) ἐντὸς ἐξήκοντα ἡμερῶν, διὰ πᾶν προηγούμενον ἢ μετὰ ταῦτα γεννησόμενον ἀδίκημα (τοῦ δούλου) ἔσται ὑπεύθυνος πρὸ τῶν δικαστηρίων ὁ ἀγοραστής (23).

(19) Ἐνταῦθα τὸ κεῖμενον ἑλλειπές. Πιθανῶς πρόκειται περὶ ξένου, φυγάδος διὰ χρέη.

(20) Ὡς ἐν Ἀθήναις Δημοσθ. ΝΓ, 11. «Τοῦ λυσαμένου ἐκ τῶν πολεμίων εἶναι τὸν λυθέντα ἂν μὴ ἀποδιδῶ τὰ λύτρα».

(21) ΕΚΕΙΘΕΡΟΤΟΝ, εἶπον τινες Ε[Λ]Ε[Υ]ΘΕΡΟΤΟΝ. ἄλλοι «ἐκεῖθ' (ἐκ τῆς ξένης) ἐρωτῶν (εἰς γάμον ζητῶν) (;)

(22) «Περαιώσῃ», περάσῃ εἰς ἄλλον. Ἰδ. Ὀμήρ. Ἰλ. Φ, 102.

(23) Τοῦτο τὸ ἐδάφιον καὶ τὸ ΣΤ, 46-55 εἰσὶ ξένα εἰς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον.

ε'. (Περὶ πατρούχων).

Z, 15-21. Ἡ πατροῦχος (1) νὰ νυμφεύηται τὸν πρεσβύτερον τῶν ζώντων ἀδελφῶν τοῦ πατρός της. Ἄν δ' ὑπάρχωσι πολλαὶ πατροῦχοι καὶ πολλοὶ ἀδελφοὶ τοῦ πατρός, (αἱ ἄλλαι) νὰ νυμφεύωνται τοὺς μετὰ τὸν πρεσβύτερον.

21-24. Ἄν δὲ δὲν ὑπάρχωσιν ἀδελφοὶ τοῦ πατρός, ἀλλ' υἱοὶ τῶν ἀδελφῶν (αὐτοῦ), νὰ νυμφεύηται τὸν υἱὸν τοῦ πρεσβυτέρου.

24-27. Ἄν δ' ὑπάρχωσι πλείονες πατροῦχοι καὶ πλείονες υἱοὶ ἐξ ἀδελφῶν (τοῦ πατρός), (αἱ ἄλλαι) νὰ νυμφεύωνται ἄλλους, τοὺς μετὰ τὸν πρεσβύτερον.

27-29. Μίαν δὲ μόνον πατροῦχον νὰ λαμβάνῃ ὁ δικαιούμενος, οὐχὶ δὲ περισσοτέρας (2).

29-35. Ἄν δ' ὁ δικαιούμενος ἢ ἡ πατροῦχος ἢ ἄωρος διὰ γάμον, τὴν μὲν οἰκίαν, ἐὰν ὑπάρχῃ, νὰ ἔχῃ ἡ πατροῦχος, τῆς δὲ πάντων ἐπικαρπίας τὸ ἥμισυ νὰ λαμβάνῃ ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον.

36-40. Ἄν δ' ἀνήλικος (3) ᾧν ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον, δὲν θελήσῃ, γενόμενος ἔφηβος, νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην, ἔφηβον γενομένην, ἡ πατροῦχος νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ κτήματα καὶ τὴν ἐπικαρπίαν μέχρις οὗ (τὴν) νυμφευθῇ.

40-52. Ἄν δ' ἐνηλιξ ᾧν ὁ δικαιούμενος εἰς τὸν γάμον, δὲν θέλῃ νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην, καὶ τοὶ οὖσαν ἡβώσαν

(1) Ἐπίκληρος, κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον.

(2) Προλαμβάνει, μὴ ἡ πλεονεξία παρεξηγήσῃ τὸν νόμον ὥς δικαιοῦντα εἰς πολυγαμίαν.

(3) « Ἀπόδρομος » ἐν τῷ κειμένῳ. Ἰδ. 6', σημ. 4.

καὶ θέλουσαν, νὰ τὸν ἐγκαλῶσιν οἱ συγγενεῖς τῆς πατρούχου, καὶ ὁ δικαστὴς νὰ ἐκδίδῃ ἀπόφασιν νὰ τὴν νυμφευθῇ ἐντὸς δύο μηνῶν. Ἄν δὲ δὲν τὴν νυμφευθῇ κατὰ τὴν ἀπόφασιν, νὰ λαμβάνῃ αὐτὴ πάντα τὰ κτήματα, καί, ἂν ὑπάρχῃ ἕτερος δικαιοῦμενος, τοῦτον νὰ νυμφεύηται, ἂν δὲ δὲν ὑπάρχῃ, ὅν τινα θέλει ἐκ τῆς φυλῆς τῶν ἀπαιτούντων αὐτήν.

52-H, 8. Ἄν δ' ἐνῆλιξ οὖσα αὐτὴ δὲν θέλῃ νὰ νυμφευθῇ τὸν δικαιοῦμενον, ἢ ὁ δικαιοῦμενος ἐστὶν ἔτι ἀνήλικος ὅτε ἡ πατροῦχος ἦν ἐν ὥρᾳ γάμου, τὴν μὲν ἐν τῇ πόλει οἰκίαν, ἂν ὑπάρχῃ, νὰ ἔχῃ ἡ πατροῦχος, καὶ πάντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τῶν δὲ λοιπῶν νὰ λαμβάνῃ τὰ ἡμίση, καὶ νὰ νυμφεύηται ὅν τινα ἄλλον θέλῃ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν ἀπαιτητῶν. Εἰς τὸν (δικαιοῦμενον) ὁμῶς νὰ δίδηται ἡ ἀνήκουσα μερὶς τῶν κτημάτων.

8-12. Ἄν δὲν ὑπάρχωσι δικαιοῦμενοι συγγενεῖς τῆς πατρούχου κατὰ τὰς διατάξεις, νὰ ἔχῃ αὐτὴ τὰ κτήματα πάντα, καὶ νὰ νυμφεύηται ἐκ τῆς φυλῆς ὅν ἂν θέλῃ.

13-20. Ἄν δ' ἐκ τῆς φυλῆς οὐδεὶς θέλῃ νὰ (τὴν) νυμφευθῇ, οἱ συγγενεῖς τῆς πατρούχου νὰ λέγωσιν εἰς τὴν φυλὴν· «Δὲν θέλει οὐδεὶς νὰ (τὴν) νυμφευθῇ;» Καὶ ἂν μὲν τις ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν (συγκατατεθῇ νὰ τὴν) νυμφευθῇ, νὰ γίνηται ὡς ἀνήγγειλεν, εἰδεμή, (νὰ νυμφεύηται) ἄλλον ἐλεύθερον, ὅν ἂν δύναται.

20-27. Ἄν δὲ γίνῃ πατροῦχος ἀφ' οὗ ὁ πατήρ ἢ ὁ ἀδελφός (τῆς τὴν) ἔδωκεν εἰς γάμον, καὶ ὁ σύζυγός τῆς θέλῃ νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸν γάμον, ἐκείνη δὲ δὲν θέλῃ, ἐὰν μὲν ὑπάρχωσι τέκνα, νὰ λαμβάνῃ τὴν μερίδα τῆς ἐκ τῶν κτημάτων, καὶ νὰ νυμφεύηται ἄλλον ἐκ τῆς φυλῆς (4).

(4) Βεβαίως τὸν «ἐπιβάλλοντα», τὸν δικαιοῦμενον θεῖον, ἐξάδελφον κτλ.

27-30. Ἄν δὲ τέκνα δὲν ὑπάρχωσι, νὰ λαμβάνη πάντα τὰ κτήματα καὶ νυμφεύηται μετὰ τοῦ δικαιουμένου, ἂν ὑπάρχη τοιοῦτος, εἰδεμή, ὡς (ἄνωτέρω) ὠρίσθη (5).

30-33. Ἄνὴρ ἂν ἀποθάνῃ, καταλιπὼν τέκνα εἰς πατροῦχον, ἂν θέλῃ (αὐτή), νὰ νυμφεύηται ἐκ τῆς φυλῆς ὅν θάναται, ἀλλὰ νὰ μὴ βιάζεται (εἰς τοῦτο).

33-36. Ἄν δὲ τέκνα δὲν καταλίπῃ ὁ ἀποθανών, νὰ νυμφεύηται (αὕτη) τὸν δικαιούμενον κατὰ τὰ ὠρισμένα.

36-40. Ἄν δ' ὁ δικαιούμενος νὰ νυμφευθῇ τὴν πατροῦχον ἀποδημῇ, ἢ δὲ πατροῦχος ἢ ὠριμος, νὰ νυμφεύηται (αὕτη) τὸν (μετ' ἐκείνον) δικαιούμενον, κατὰ τὰ ὠρισμένα.

40-42. Πατροῦχος δὲ νὰ εἶναι ἐκείνη ἥτις δὲν ἔχει πατέρα, ἢ ἀδελφὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρός.

42-46. Τὴν δὲ διοίκησιν τῶν κτημάτων νὰ ἔχωσιν οἱ πατρικοὶ συγγενεῖς, καὶ ἐκ τῆς ἐπικαρπίας νὰ λαμβάνωσι τὸ ἥμισυ ἐν ὅσῳ (ἢ κόρη) ἐστὶν ἀνήλικος.

47-53. Ἄν δὲ τῆς ἀνηλίκου δὲν ὑπάρχῃ δικαιούμενος συγγενής, ἢ πατροῦχος νὰ ᾖ κυρία τῶν κτημάτων καὶ τῆς ἐπικαρπίας, (ἀλλ') ἐν ὅσῳ ἐστὶν ἀνήλικος, νὰ ζῇ παρὰ τῇ μητρὶ (αὐτῆς)· ἂν δὲ μητέρα δὲν ἔχῃ, νὰ ζῇ παρὰ τοῖς μητρικοῖς συγγενέσιν.

53-55. Ἄν δέ τις νυμφευθῇ τὴν πατροῦχον κατὰ παράβασιν τῶν ὠρισμένων, νὰ ἐγκαλῇται πρὸ τοῦ κόσμου (6).

Θ, 1-7. Ἄν ἀποθανών τις καταλίπῃ πατροῦχον, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς ἢ αὐτοὶ νὰ διαχειρίζωνται τὰ κτήματα, ἢ νὰ τὰ ἐνεχυριάζωσιν εἰς τοὺς μητρώους συγγε-

(5) Δηλ. ὅν θέλει ἐκ τῆς φυλῆς.

(6) Ἡ ἐπιγραφὴ ἐρθαρμένη ἐνταῦθα, ἀλλ' ἢ ἀνάγνωσις. κατὰ Lewy φαίνεται ἀσφαλής. Αὕτη, ὡς ἀνωτάτη παράβασις τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, κρίνεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου τῶν δικαστῶν, αὐτοῦ τοῦ Κόσμου.

νεῖς. Ἄν δ' εἰς ἄλλους τὰ πωλήσωσιν ἢ τὰ ἐνεχυριάσωσι, νὰ μὴ εἶναι νόμιμος ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ ἐνεχυρίασις.

7-17. Ἄν δ' ἄλλως ἀγοράσῃ τις κτήματα ἐκ τῶν τῆς πατρούχου, ἢ δεχθῇ αὐτὰ ὡς ἐνέχυρα, τὰ μὲν κτήματα νὰ μένωσι τῇ πατρούχῳ, ὁ δὲ πωλήσας ἢ ἐνεχυριάσας, ἂν καταψηφίσῃ αὐτοῦ ὁ δικαστής, νὰ πληρώνῃ τὰ διπλάσια εἰς τὸν ἀγοράσαντα ἢ λαβόντα τὴν παρακαταθήκην, καὶ ἀπλὴν πᾶσαν ἄλλην βλάβην ἣν ἤθελε (τῷ) ἐπιφέρει, κατὰ τὰς διατάξεις τούτου τοῦ νόμου. Διὰ δὲ τὰ πρὸ αὐτοῦ δὲν ὑπάγεται εἰς δίκην.

18-21. Ἄν δ' ὁ ἀντίδικος ἀμφισβητῇ ὅτι ἡ διάδικος περιουσία δὲν εἶναι τῆς πατρούχου, νὰ κρίνῃ περὶ τούτου ὁ δικαστής.

21-24. Ἄν δὲ νικήσῃ (ἐκδοθείσης ἀποφάσεως), ὅτι (ἡ περιουσία) δὲν εἶναι τῆς πατρούχου, νὰ συζητῇται τίς ὁ εἰς αὐτὴν δικαιούμενος κατὰ τὰ περὶ ἐκάστων ὠρισμένα.

ς'. (Διαδικασία ἐπὶ θανόντος ἢ μὴ ἐγγχωρίου).

Θ, 24-31. Ἄν τις ἐγγυησάμενος, ἢ δίκην ἀπολέσας, ὀφείλων ἐπ' ἐνεχύρῳ (1), ἢ ἀναβάλλων τὴν πληρωμὴν (2), ἢ εἰς συμφωνίας ἐλθὼν (3), ἀποθάνῃ, ἢ ἄλλος (ἀποθάνῃ) ὅστις εἰς αὐτὸν (ὀφείλει κτλ.), νὰ ἐνάγῃται (ὁ ὀφείλων

(1) ς' 26. οἰωτάνς, βεβαίως ἐγκοιωτάνς, κατωτ. 35. Τινὲς (Lewy) ἐνθυμίζοντες τὸ «οἰωτὸς χιτῶν», δηλοῦν καθ' Ἡσύχιον δερμάτινον ἔνδυμα, ὑπέλαβον τὸ ἀπίθανον, ὅτι σημαίνει ἴσως ὁμολογίαν ἐπὶ μεμδράνης γεγραμμένην. Ἄλλ' ἐγγοιωτάνς, ἐστὶν αὐτὸ τοῦτο τὸ «ἐνεχυριάζων», διότι, καθ' Ἡσύχιον, «Κοῖον» τὸ ἐνέχυρον.

(2) Διαβαλλόμενος.

(3) Δειπάμενος.

κλ.) πρὸ (παρελεύσεως) ἐνιαυτοῦ (ἀπὸ τοῦ θανάτου), ὁ δικαστὴς νὰ δικάζῃ κατὰ τὰς καταθέσεις.

31-34. Ἄν δι´σχυρίζηται ὅτι εἶχε νικήσει, ζῇ δ' ἔτι καὶ πολιτεύηται ὁ δικαστὴς καὶ ὁ μνήμων (4), οὗτοι ἔστωσιν οἱ κατάλληλοι μάρτυρες.

34-40. Περὶ ἐνεχύρων καὶ ὀρειλῶν καὶ ἀναβολῆς καὶ συμφωνίας (5) ἃς καταθέτωσιν οἱ δικαιούμενοι μάρτυρες· ἃ δ' ἄρνῶνται (ταῦτα), ὁ δικαστὴς ὁμώσας ἃς δικάζῃ τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ οἱ μάρτυρες ἃς κερδίζωσι τὴν ἀπλὴν ἀξίαν (6).

40-43. Ἄν υἱὸς ἐγγυηθῇ, ζῶντος τοῦ πατρός του, νὰ ὑπάγῃται αὐτὸς εἰς κατάσχεσιν καὶ τὰ κτήματα ὅσα (ὁ ἴδιος) ἀπέκτησε.

43-51. Ἄν τις συναλλαγῇ μετὰ (τινος) ἐκτὸς τῆς χώρας (7) οἰκοῦντος, ἢ εἰς ἐκτὸς τῆς χώρας οἰκοῦντα καὶ θέντα κατάσχεσιν (;) (8) δὲν πληρώσῃ, ἂν διὰ μὲν ἑκατὸν στατήρων καὶ πλείονος (ὀφειλὴν) τρεῖς ἐνήλικες μάρτυρες, διὰ δ' ὀλιγωτέρων μέχρι δέκα στατήρων δύο, δι' ἔτι ὀλιγωτέρων εἷς, ὁμολογῶσιν, ὁ δικαστὴς νὰ δικάζῃ ἀποβλέπων εἰς τὰς μαρτυρίας των.

51-54. Ἄν δὲ μάρτυρες δὲν ἀποφανθῶσι, καὶ ἔλ-

(4) Ἀνώτερος λειτουργός, ἴσως γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου. Ἰδ. Ἀριστοτ. Πολιτ. Ζ, 8. Δικαστὴς ἐφ' οὗ εἶχε διεξαχθῇ ἡ δίκη, καλεῖται ὡς μάρτυς.

(5) Διρρήσεως. Ἐπειδὴ ὁ εἷς τῶν διαδίκων ἀπέθανε, μόνον οἱ μάρτυρες δύνανται ν' ἀποφανθῶσιν ἂν ὑπῆρχον ἢ οὐ τοιαῦται σχέσεις.

(6) Ὁ διάδικος ἐστὶν ἀποθανὼν· διὰ τοῦτο χρειάζονται μάρτυρες. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἦσαν οἱ «ἐπιθάλλοντες», οἱ δικαιούμενοι κληρονόμοι, ἂν ἡ μαρτυρία των κριθῇ ἔγκυρος, κερδίζουσι τὴν ἀμρισθητουμένην ἀξίαν, ἀλλ' ἀπλὴν, δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀντιδίκους δὲν ἐπιβάλλεται ποινὴ, διότι δὲν ὑπάρχει δόλος οὐδὲ βλάβη.

(7) «Πέραν». Ὅτι αὕτη ἡ ἐννοια τῆς λέξεως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν μαρτύρων. Ἡ διαδικασία ἀνάλογος τῇ πρὸς ἀποθανόντα.

(8) «Ἐπιθέντι».

θη (9) ὁ συναλλαγεῖς, νὰ ἐκλέγῃ ὁ ἐνάγων τινὰ ἄλλον, (ὅστις) ἢ ν' ἀρνηθῇ ἢ νὰ συνομολογήσῃ, καὶ ὁ δικαστὴς ὁμώσας νὰ δικάζῃ τὰ περὶ αὐτῶν.

ζ'. (Περὶ δωρεῶν μεταξὺ ζώντων)

(Ἐφθαρμένοι 10 στίχοι, καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ ἕτεροι 5).

I, 10-14. (*Ἄν ὁ ἀνὴρ θέλῃ νὰ δώσῃ κτήματα εἰς τὴν μητέρα του, νὰ τῇ δίδῃ) ἀξίας . . . στατήρων, (οὐχὶ περισσοτέρων. *Ἄν δὲ περισσότερα δώσῃ, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς, ἂν θέλωσι, νὰ δίδωσι τὸ ἀργύριον καὶ λαμβάνωσι τὰ κτήματα).

14-20. Εἰς μητέρα δ' ὁ υἱὸς νὰ δίδῃ, ἂν θέλῃ, κτήματα ἑκατὸν στατήρων (ἀξίας) ἢ ὀλιγωτέρων, οὐχὶ δὲ περισσοτέρων. *Ἄν δὲ δώσῃ περισσότερα, οἱ δικαιούμενοι συγγενεῖς, ἂν θέλωσι, δόντες τὸ ἀργύριον, νὰ λαμβάνωσι τὰ κτήματα.

20-25. *Ἄν δέ τις δώσῃ (δωρεᾶν) ἐν ᾧ ὀφείλει ἀργύριον, ἢ κατεδικάσθῃ εἰς χρηματικὴν ζημίαν, ἢ ἐκκρεμοῦς οὔσης δίκης (κατ' αὐτοῦ), ἢ ἂν τὰ (αὐτῷ) ὑπολειπόμενα δὲν ἀντιστοιχῶσι πρὸς τὴν ζημίαν, ἢ δωρεὰ νὰ εἶναι ἄκυρος.

25-32. Νὰ μὴ ἀγοράζῃται ἄνθρωπος εἰς ἐνέχυρον δεδομένος πρὶν ἢ τακτοποιήσῃ (τὰ κατ' αὐτὸν) ὁ ἐνεχυριάσας(1). Ἐπίσης δὲ οὐδ' ἐπίδικον (2) νὰ δέχηταιί (τις) ἢ νὰ

(9) Τὸ χωρίον ἐντελῶς ἐφθαρμένον: «εκε.θει» = ἔκ' ἔ[λ]θη ἐστὶ συμπλήρωσις ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ διαδίκου ἐκτὸς τῆς χώρας οἰκοῦντος. *Ἴσως δύναται τὸ ὅλον χωρίον νὰ συμπληρωθῇ οὕτως: «ἔκ' ἔ(λ)θη ὁ συναλλάκτα(ν)ς . . . ὅτερον ἐλέ(σθω) ὁ μεμφό(μ)ενος ἢ ἀπομόσαι ἢ συν . . . ».

(1) *Ἦτοι ἄρῃ τὸ ἐνέχυρον. — Τοῦτο τὸ χωρίον ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὰ ἀνωτέρω περὶ δούλων.

(2) Δοῦλον περὶ οὗ δύο κύριοι δικάζονται.

δίδῃ εἰς ἐγγύησιν ἢ εἰς ἐνέχυρον. Ἄν δέ τις τι τούτων πράξῃ, οὐδεμίαν ἢ πράξις νὰ ἔχῃ ἀξίαν, ἂν δύο μάρτυρες ὁμολογῶσι.

η'. (Περὶ υἰοθεσίας).

I, 33-34. Υἰοθέτησις (1) δύναται νὰ γίνηται ὅταν τις θάλῃ.

34-36. Νὰ γίνηται δὲ ἡ υἰοθεσία εἰς τὴν ἀγοράν. ἐνώπιον συναθροίσεως τῶν πολιτῶν, ἀπὸ τοῦ λίθου ἀφ' οὗ γίνονται αἱ ἀγορεύσεις.

37-39. Ὁ υἰοθετῶν νὰ δίδῃ εἰς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἐταιρίαν (2) ἐν ἄρνιον πρὸς θυσίαν καὶ ἐν ἀγγεῖον οἴνου.

39-45. Καὶ ἂν μὲν λάβῃ πάντα τὰ κτήματα (τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν θετόν), καὶ δὲν ἔχῃ γνήσια τέκνα, νὰ ἐκτελῇ πάντα τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα (καθήκοντα) τοῦ θέτου, καὶ ν' ἀναδέχεται (τὸν θετόν) ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις τοῖς ἰσχύουσι διὰ τὰ γνήσια.

45-47. Ἄν δὲ δὲν θέλῃ νὰ ἐκτελῇ τὰ ὠρισμένα, τὰ κτήματα (τοῦ θετοῦ) νὰ λαμβάνωσιν οἱ δικαιοῦμενοι (συγγενεῖς αὐτοῦ).

48-52. Ἄν δ' ὁ θέτης ἔχῃ γνήσια τέκνα, ἄρρην ὣν ὁ θετός, νὰ λαμβάνῃ τὴν αὐτὴν μερίδα ἣν αἱ θήλειαι λαμβάνουσιν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν (αὐτῶν).

52-IA, 6. Ἄν δ' ἄρρενες δὲν ὑπάρχωσιν ἀλλὰ θήλειαι, νὰ ἔχῃ ὁ θετός ἴσην μετ' αὐτῶν μερίδα, καὶ νὰ μὴ ᾖ ἡναγκασμένος νὰ ἐκπληρῇ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ θέτου, οὐδὲ νὰ

(1) « Ἀνπανσις » = Ἀνφανσις, ἀναπάνησις, διακήρυξις τῆς ἀναδοχῆς. Ὅθεν « ἀμφανάμενος » ὁ θέτης, « ἀμφαντός » ὁ θετός.

(2) Ἰδ. ἄνωτ. Κεφ. Β.

παραλαμβάνη τὰ κτήματα ὅσα οὗτος ἤθελε καταλείπει. Περισσότερα ὅμως ὁ θετὸς νὰ μὴ λαμβάνη.

ΙΑ, 6 - 10. Ἄν δ' ἀποθάνῃ ὁ θετός, μὴ καταλιπὼν γνήσια τέκνα, τὰ κτήματα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς δικαιουμένους συγγενεῖς τοῦ θέτου.

10-17. Ἄν δὲ θέλῃ ὁ θέτης, δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν υἱοθεσίαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀπὸ τοῦ λίθου ἐφ' οὗ γίνονται αἱ ἀγορεύσεις, πρὸ συνηγμένων τῶν πολιτῶν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ καταθέσῃ δέκα στατῆρας εἰς τὸ δικαστήριον, ὁ δὲ μνημῶν (3) νὰ δίδῃ τὴν ποσότητα ταύτην ὡς ξένιον (4) εἰς τὸν ἀποκηρυχθέντα.

18-19. Γυνὴ δὲ δὲν υἱοθετεῖ, οὐδ' ἄνηβος.

19-23. Νὰ ἰσχύωσι δὲ ταῦτα ὡς ἐνταῦθα ὀρίζονται· διὰ δὲ τὴν πρὸ (τοῦ νόμου τούτου) οἴανδ' ἴποτε θέσιν ἢ πρὸς θετὸν ἢ παρ' αὐτοῦ, νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἀγωγή.

θ'. (Συμπληρωτικοὶ ὁρισμοί).

ΙΑ, 24-25. Τὸν πρὸ τῆς δίκης ἀπάγοντα ἄνθρωπον νὰ δέχῃται πάντοτε (ὁ δικαστὴς ὡς ὑπόδικον) (1).

26-31. Ὁ δικαστής, δι' ὅσα μὲν εἰσὶν ὠρισμένα νὰ δικάζωνται κατὰ μαρτυρίας, ἢ κατὰ μάρτυρα ὁμνύοντα, νὰ δικάζῃ κατὰ τὰ ὠρισμένα· ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ δὲ νὰ ὁμνύῃ ὁ ἴδιος καὶ νὰ κρίνῃ συνεπῶς πρὸς τὴν συζήτησιν.

(3) Ἰδ. Ἀνωτ. σ. 135 (4).

(4) Δῶρον φιλοξενίας.

(1) « Ἄνθρωπον ὃς κ' ἄγῃ πρὸ δίκας αἰεὶ (ἢ αἰ ἢ) ἐπιδέχεσθαι ». Ἐπιδέχεσθαι, ἐπιδέχεσθαι. Lewy: « ν' ἀνθίσταται πᾶς τις εἰς αὐτόν », ἐπὶ λόγῳ ὅτι παρ' Ὀμήρῳ λέγεται « δέχομαι » τὸν ἐχθρόν, τὴν μάχην. Baunaek: Νὰ δέχῃται (πρὸς σωτηρίαν) πᾶς τις πάντα ἄνθρωπον, ὃν ἄλλος ἀπαγάγῃ πρὸ δίκης. Ἀλλὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην δὲν ἐπιτρέπει ἡ σύνταξις.

31-37. Ἄν τις ἀποθάνῃ ὀφείλων ἀργύριον ἢ καταδικασθεὶς (εἰς ἀποζημίωσιν), ἂν μὲν θέλωσιν οἱ δικαιούμενοι νὰ λάβωσι τὰ κτήματα, ἀποτίοντες τὴν ζημίαν καὶ τὸ ἀργύριον εἰς ὃν ὀφείλεται, νὰ κρατῶσι τὰ κτήματα.

37-42. Ἄν δὲ δὲν θέλωσι, τὰ μὲν κτήματα νὰ δίδωνται εἰς τοὺς τὴν δίκην κερδήσαντας ἢ εἰς ἐκείνους εἰς ὧς (ὁ ἡττηθεὶς) ὀφείλει τὸ ἀργύριον, ἄλλη δὲ ζημία νὰ μὴ γίνηται εἰς τοὺς δικαιούχους.

42-45. Νὰ λαμβάνωνται δὲ (ὑπὸ τῶν οἷς ἡ ὀφειλή), διὰ μὲν τοῦ πατρὸς (τὴν ὀφειλήν) τὰ πατρῶα (κτήματα), διὰ δὲ τῆς μητρὸς τὰ μητρῶα (κτήματα).

46-50. Ἄν γυνὴ διαζευγνύηται τοῦ ἀνδρός της, ἐὰν ὁ δικαστὴς τῇ ἐπιβάλλῃ ὄρκον, ὀφείλει νὰ ὁμώσῃ ἐντὸς εἴκοσ ἡμερῶν παρουσία τοῦ δικαστοῦ.

50-54. Δι' ὅ,τι δὲ (τὴν) ἐγκαλεῖ ὁ ἐνάγων ἀνὴρ, νὰ τὸ λέγῃ (οὗτος) πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν, ἐμπρὸς μαρτύρων, εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὸν δικαστὴν καὶ εἰς τὸν μνήμονα.

IB(2), 15-19. Ἄν υἱὸς ἔδωκεν εἰς τὴν μητέρα του ἢ ἀνὴρ εἰς τὴν γυναῖκά του κτήματα κατὰ τὰς διατάξεις τὰς πρὸ τούτων τῶν ὀρισμῶν, νὰ μὴ ὑπάγῃται εἰς δίκην. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲ νὰ δίδῃ μόνον ὅπως ἐνταῦθα ὀρίζεται.

20-31. Ὡς πρὸς τὰς πατρούχους, ἂν δὲν ὑπάρχωσιν ὀρφανοδικασταὶ (3) ἐν ὅτῳ εἰσὶν ἀνήλικοι, νὰ ἐπικρατῶσι τὰ ὠρισμένα. Ὅπου δὲ ἡ πατροῦχος, μὴ ὑπάρχοντος δικαιούχου οὐδ' ὀρφανοδικαστοῦ, τρέφεται παρὰ τῇ μητρὶ αὐτῆς, νὰ διαχειρίζωνται τὰ κτήματα καὶ τὴν ἐπικαρπίαν αὐτῶν ὅσον δύναται καλῆτερον ὁ ὠρισμένος συγ-

(2) Ἐλλείπουσιν οἱ 14 πρῶτοι στίχοι.

(3) Ἀγνωστον ἂν δημόσιοι ἢ ἰδιωτικοὶ κατ' οἰκογενεῖας ἐπίτροποι τῶν ὀρφανῶν.

γενής, ὁ πατρικὸς καὶ ὁ μητρικὸς (4), μέχρις οὗ αὕτη
 νυμφευθῇ.

31-33. Νὰ νυμφεύηται δὲ δωδεκαετῆς ἢ πρεσβυτέρα.

Αὐτόθι εὐρέθη καὶ ἄλλο τεμάχιον περιέχον διατάξεις περὶ ζη-
 μιῶν ἃς ἐπιφέρουσι τὰ ζῶα εἰς τοὺς ἀγρούς.

(4) Οὐχὶ ἐκ τῶν ἐχόντων δικαιώματα, ἀλλ' ἐλλείπει τοιούτων, ἐκ μᾶλλον με-
 μακρυσμένων, ὥς ἴσως ὥριζεν ὁ παλαιὸς νόμος.